Астрід Ліндгрен

Міо, мій Міо

Переклад: Ольга Сенюк

Він у дорозі день і ніч

Може, хтось пам'ятає, що передавали по радіо торік п'ятнадцятого жовтня? Може, хтось пам'ятає, що йшлося про зниклого хлопчика? Ось що тоді передавали:

"Стокгольмська поліція розшукує дев'ятирічного Бу Вільгельма Ульсона, що вчора о шостій годині вечора зник зі свого дому на Упландській вулиці, тринадцять. У Бу Вільгельма Ульсона білявий чуб, блакитні очі, а того вечора на ньому були короткі брунатні штани, сіра вовняна сорочка і червона шапочка. Звістки про зниклого просимо надсилати черговим поліційних дільниць".

Отак передавали в радіо. Але про Бу Вільгельма Ульсона не надійшло жодної звістки. Хлопчик зник, і ніхто не знав, куди він дівся. Ніхто не знав про нього більше за мене. Бо це я — Бу Вільгельм Ульсон.

Мені дуже кортіло б прийти й розповісти про все, принаймні Бенкові. Я любив гратися з Бенком. Він теж мешкає на Упландській вулиці. Власне, його звуть Бенгт, але кажуть на нього Бенко. І мене ніхто не зве Бу Вільгельм Ульсон, а просто Буссе.

Звали просто Буссе, та й годі. А тепер, коли я зник, уже ніяк не звуть. Лише тітка Едля й дядько Сікстен казали на мене Бу Вільгельм. Хоч ні, дядько Сікстен не казав: він ніколи не розмовляв зі мною.

Я був годованцем у тітки Едлі й дядька Сікстена. Опинився в них, ще коли мені було всього рік. А до того жив у сирітському притулку. Мене взяла звідти тітка Едля. Власне, вона вибирала дівчинку, але не було такої, як їй хотілося, тому взяла мене. Хоч ні тітка Едля, ні дядько Сікстен не любили хлопчиків, принаймні восьмирічних і дев'ятирічних. Їм здавалося, що через мене в їхньому помешканні стало надто гамірно: я, мовляв, приношу надто багато бруду з парку Тегнера, коли граюся там, розкидаю скрізь по кімнаті свій одяг, надто голосно розмовляю і надто голосно сміюся. Тітка Едля раз по раз казала:

— Проклятий той день, коли ти з'явився в нашому домі!

А дядько Сікстен мовчав. Хоч ні. Інколи він казав:

— Ану гайда з-перед моїх очей, щоб я тебе не бачив!

Я здебільшого сидів у Бенка. Його тато завжди розмовляв із ним, допомагав йому будувати моделі літаків, позначав карбами на одвірку в кухні, скільки він виріс, тощо. Бенкові не забороняли сміятися, розмовляти й розкидати одяг, скільки він хотів. І однаково тато його любив. І всім хлопцям можна було приходити гратися до Бенка. А до мене не дозволяли нікому приходити, бо тітка Едля казала, що в них не дитячий майданчик. А дядько Сікстен додавав:

— Досить з нас і одного шибеника.

Вечорами, коли я вже лежав у ліжку, мені часто хотілося, щоб Бенків тато був і моїм татом. І тоді я розмірковував, хто мій справжній тато і чому я не мешкав у нього і в своєї матері, а в притулку і в тітки Едлі та дядька Сікстена. Тітка Едля якось була сказала мені, що моя мати померла, коли я народився. А хто мій батько, нікому не відомо.

— Та можна собі уявити, який то поганець, — додала вона.

За ці слова про мого тата я її зненавидів. Може, то й правда, що моя мама померла, коли я народився. Але я твердо знав, що мій тато не поганець.

Хто був ласкавий до мене, то це тітка Лундін, що продавала садовину в ятці. Вона деколи пригощала мене цукерками і яблуками.

Тепер, після всього, я часто розмірковую, хто ж була та тітка Лундін. Адже того жовтневого дня торік усе почалося з неї.

Того дня тітка Едля кілька разів сказала мені, яке це лихо, що я опинився в її домі. Надвечір, перед шостою годиною, вона послала мене до пекаря на Дротнінггатан купити її улюблених сухариків. Я надяг червону шапочку і вийшов на вулицю.

Коли я поминав ятку з садовиною, тітка Лундін стояла на порозі. Вона взяла мене за підборіддя й почала якось дивно й пильно приглядатися до мене. Тоді мовила:

— Хочеш яблука?

— Дякую, хочу, — відповів я.

Вона дала мені гарне червоне яблуко, на око дуже смачне. А тоді попросила:

— Може, вкинеш мені в скриньку поштову картку?

— Аякже, вкину, — відповів я.

Тітка Лундін написала на картці кілька рядків і дала її мені.

— Прощавай, Бу Вільгельме Ульсоне, — мовила вона. — Прощавай, Бу Вільгельме Ульсоне.

Я трохи розгубився. Бо вона ніколи не називала мене інакше як Буссе.

Я пішов до поштової скриньки за квартал від ятки. І коли вже мав опустити в неї картку, помітив, що вона світиться, ніби горить. Атож, літери, які написала тітка Лундін, яскріли, мов жарини. Я не втримався і прочитав картку. На ній було написано:

"Королю Країни Далекої.

Той, кого ти так довго шукаєш, у дорозі. Він у дорозі день і ніч і несе в руці знак — осяйне золоте яблуко".

Я нічого не втямив. Але мене чомусь обсипало морозом, і я квапливо вкинув картку до скриньки. Хто в дорозі день і ніч? І хто несе в руці золоте яблуко?

Та ось я глянув на яблуко, яке мені дала тітка Лундін. І побачив, що воно золоте. Воно золоте, сказав я сам до себе. В мене в руці було осяйне золоте яблуко.

Я мало не заплакав. Не справді заплакав, а мало не заплакав. Бо відчув себе дуже самітним. Я пішов до парку Тегнера й сів на лавку. Там не було ні душі. Всі люди вечеряли вдома. В парку стояв присмерк і сіявся дрібний дощ. Але в будинках навколо світилось. Мені було видно, що в Бенковому вікні також світилося. Він тепер сидить там і їсть горох та млинці разом з татом і мамою. Мабуть, скрізь, де світилось, діти сиділи зі своїми батьками. Тільки я сидів надворі в темряві. Сидів сам. Сам із золотим яблуком і не знав, що з ним робити.

Поки що я обережно поклав його біля себе на лавку. Поблизу стояв ліхтар, і світло падало на мене й на яблуко. Але те світло осявало й ще щось на землі. Виявилося, що то звичайна пляшка з-під пива, певна річ, порожня. Тільки хтось заткнув її уламком гіллячки. Мабуть, хтось із дітей, що гралися вранці в парку. Я підняв пляшку й прочитав напис на невеличкій наліпці: "Акціонерне товариство стокгольмських броварів. Другий гатунок". І раптом помітив, що в пляшці щось ворушиться.

У книжці "Тисяча й одна ніч", яку я колись брав у бібліотеці, писалося про духа, замкненого в пляшці. Але ж то було в далекій Арабії і тисячі років тому, та й не в звичайній пляшці з-під пива. Навряд чи в пляшках стокгольмських броварень могли бути якісь духи. Та в цій принаймні був. Далебі, в цій пляшці сидів дух. І з усього видно було, що він хотів вийти звідти. Він показував на дерев'яну затичку й благально дивився на мене. Я ще ніколи не мав справи з духами і трохи боявся витягти затичку. Але врешті-таки витяг, і дух, страхітливо загуркотівши, вилетів із пляшки й почав рости так швидко, що скоро став вищий за найвищі будинки навколо парку Тегнера. Духи здатні на таке: то вони зіщулюються й можуть уміститись в пляшці, то виростають і стають великі, як будинок.

Аж не віриться, що можна так злякатися, як я злякався. Я весь тремтів. Дух озвався до мене просто-таки громовим голосом. Ото б почули його тітка Едля і дядько Сїкстен, яким завжди здавалось, що я розмовляю надто голосно!

— Хлопчику, — сказав дух, — ти врятував мене з моєї в'язниці. Скажи, як тобі віддячитись.

Але я не хотів ніякої віддяки за те, що витяг затичку з пляшки. Дух розповів мені, що до Стокгольма він прибув учора ввечері й заліз у пляшку поспати. Бо для духів пляшка — найкраще місце відпочинку. Та поки він спав, хтось затулив йому вихід. І якби я не врятував його, то, може, він сидів би в пляшці з тисячу років, доки дерев'яна затичка не струхлявіла б.

— А це не сподобалося б моєму королю, — додав дух більше до самого себе.

І тоді я зважився запитати його:

— Духу, а звідки ти прибув?

На мить запала тиша. Потім він сказав:

— Я прибув із Країни Далекої.

Він сказав ці слова так голосно, що в мене аж у голові загуло, і щось у тому голосі збудило в моєму серці тугу за невідомою країною. Я відчув, що не зможу жити, коли не потраплю туди. Тому я звів до нього руки й вигукнув:

— Візьми мене з собою! О, візьми мене до Країни Далекої! Там хтось чекає на мене.

Дух похитав головою. Та коли я простяг йому золоте яблуко, він вражено скрикнув:

— У твоїй руці знак! Ти той, кого я маю забрати. Ти той, кого так довго шукає наш король!

Дух нахилився, взяв мене в обійми, навколо нас засвистіло й загуло, і ми полинули в простори. Далеко під нами залишився парк Тегнера і всі будинки з освітленими вікнами, де діти вечеряли зі своїми батьками й матерями. А тим часом я, Бу Вільгельм Ульсон, мчав у високості під зорями.

Ми були понад хмарами, летіли швидше за блискавку і з більшим гуркотом, ніж грім. Навколо нас яскріли зорі, місяці й сонця. То ми

поринали в темряву, то в ясне сліпуче світло, аж я мусив заплющувати очі.

— Він у дорозі день і ніч, — прошепотів я про себе. Так було написано на поштовій картці.

Нарешті дух простяг руку й показав удалину на щось зелене. І оно ніби плавало на чистій блакитній воді, освітлене сонцем.

— Це Країна Далека, — мовив він.

Ми почали знижуватися до тієї зеленої плями. Виявилося, що то острів, який плавав у морі. Повітря над ним було напоєне пахощами тисяч троянд та лілей, у ньому бриніла дивовижна музика, краща за будь-яку музику на світі.

На морському березі височів великий білий замок, і ми опустилися біля нього.

Вздовж берега хтось ішов. І це був мій тато-король. Я впізнав його, як тільки побачив. Я знав, що це мій тато. Він простяг руки, і я кинувся йому в обійми. Він довго не відпускав мене від себе. Ми тоді нічого не казали один одному. Я лише обіймав його за шию і мовчав.

Ох, як би я хотів, щоб тітка Едля могла побачити мого тата-короля! Який він був гарний, як мерехтіло золотом та діамантами його вбрання! З вигляду він був схожий на Бенкового тата, тільки вродливіший. Шкода, що тітка Едля не бачила його. Тоді вона б сама зрозуміла, що мій тато не поганець.

Проте тітка Едля правду казала, що моя мама померла, коли я народився. А дурні керівники притулку не подумали повідомити моєму татові, де я опинився. Він шукав мене цілих дев'ять років, і я такий радий, що нарешті знайшовся.

Я вже давно живу в Країні Далекій. Дні мої всі як один веселі й радісні. І кожного вечора тато-король приходить до моєї кімнати, ми будуємо разом моделі літаків і розмовляємо.

Я росту, і мені тут добре. Мій тато-король щомісяця робить карби на одвірку в кухні, щоб побачити, наскільки я виріс.

— Міо, мій Міо, як ти знов вигнався, — каже він, коли ми міряємо мій зріст.

— Міо, мій Міо, — каже він, і голос у нього ласкавий і ніжний.

Виявляється, я зовсім не Буссе.

— Я шукав тебе цілих дев'ять років, — каже мій тато-король. — Я не раз довго не міг заснути і все проказував: "Міо, мій Міо". Бо я знав, що тебе так звати.

Отож-бо. Буссе — не справжнє моє ім'я, як і все моє життя на Упландській вулиці. А тепер воно справжнє.

Я дуже люблю свого тата-короля, і він мене також дуже любить.

Я хотів би, щоб Бенко знав про все це. Мабуть, я візьму й напишу йому, тоді вкладу листа в пляшку. А пляшку закоркую і пущу в море, що омиває Країну Далеку. Коли Бенко зі своїми татом і мамою приїде до їхнього літнього будиночка у Ваксгольмі, то, може, пляшка припливе туди саме тоді, як він купатиметься. Ото було б гарно! Було б просто чудово, якби Бенко довідався про всі дивовижі, що сталися зі мною. Він міг би подзвонити черговим поліційних дільниць і розповісти, що Бу Вільгельм Ульсон, якого насправді звати Міо, живе під надійною опікою в Країні Далекій, і йому дуже добре у свого тата-короля.

У трояндовому садку

Хоч я до пуття не знав, як мені написати Бенкові. Бо ніхто на світі не пережив таких пригод, як я. Я не знав, як мені про них розповісти, щоб Бенко зрозумів мене як слід. Я шукав придатних слів, але не міг знайти. Може, треба було написати: "Зі мною сталося щось нечуване". Та однаково Бенко не збагнув би, яка вона, ця Країна Далека. Мені довелося б послати йому щонайменше з десяток пляшок, якби я захотів розповісти про свого тата-короля, про його трояндовий садок, про Юм-Юма, про свого прегарного коня Мірамісa й про лихого лицаря Като з Країни Чужинецької. Ні, я ніколи не зможу розповісти про все, що сталося зі мною.

Першого ж таки дня мій тато-король узяв мене до свого садка. Це було надвечір, вітер шелестів гіллям дерев. Коли ми йшли до садка, я чув дивовижну музику, наче разом задзвонили тисячі скляних дзвоників. Та музика бриніла дуже тихо, а проте в кожного, хто її чув, починало тремтіти серце.

— Це мої срібні тополі, — сказав мій тато-король. Він вів мене за руку. Тітка Едля й дядько Сікстен ніколи не вели мене за руку. І взагалі ніхто ніколи ще не водив мене за руку. Того мені дуже подобалося так іти, хоч я й був уже завеликий, щоб триматися за татову руку.

Високий мур оточував садок. Мій тато-король відімкнув невеличку хвіртку, і ми зайшли до середини.

Колись давно я поїхав був із Бенком до їхнього літнього будиночка у Ваксгольмі. Ми тоді сиділи на прискалку й вудили рибу, саме як заходило сонце. Небо взялося загравою, а вода стала зовсім нерухома. Якраз цвіла шипшина, і її повно росло відразу за прискалком. А десь далеко, по той бік затоки, голосно кувала зозуля. Я тоді подумав, що більшої краси немає на світі. Звичайно, не про зозулю, бо я її не бачив, але від її кування все інше здавалося ще кращим, ніж було, коли вона мовчала. Я був не такий дурний, щоб казати про це Бенкові, та про себе подумав: "Більшої краси немає на світі".

Але тоді я ще не бачив трояндового садка свого тата-короля. Не бачив його квіток, усіх тих прекрасних троянд, що мінилися, наче хвилі в річці, і білих лілей, які похитувалися від подмуху вітру. Не бачив ще його срібнолистих тополь, які погналися вгору так високо, що в них на вершечках горіли зірки, коли наставав вечір. Я ще не бачив його чудових білих пташок, що літали в садку, й не чув нічого схожого на їхній щебет і на музику срібного листя тополь. Ніхто не чув і не бачив нічого кращого за те, що я чув і бачив у садку свого тата-короля. Я стояв непорушно, не відпускаючи його руки, бо хотів відчувати, що він поряд. Сам би я не мав сили дивитися на таку красу. А мій тато-король погладив мене по щоці і спитав:

— Міо, мій Міо, тобі подобається цей садок?

Я не мав сили відповісти, бо мене опанував ніби якийсь смуток, хоч я зовсім не був сумний, а навпаки.

Я вже хотів сказати своєму татові-королю, щоб він не думав, ніби мені сумно. Але не встиг, бо він сам мовив:

— Добре, що ти веселий. Будь такий і надалі, Міо, мій Міо.

Потім він завів мову з садівником, що поряд чекав на нього. А я почав бігати сам по садку й роздивлятися на все. У мене аж у голові запаморочилось від тієї краси, мені здавалося, наче я напився досхочу солодкого сиропу. Мої ноги так раділи, що не могли встояти на місці, а руки були дужі, як ніколи. От якби тут був Бенко, щоб затіяти з ним бійку, звичайно, тільки жартома! Так, я хотів, щоб тут був Бенко. Мені потрібен був товариш, не старший за мене, щоб ділити з ним усе це. Та сердешний Бенко був тепер, мабуть, у парку Тегнера, там, як звичайно о цій порі, свистів вітер, періщив дощ і залягала неприємна темрява. Він досі напевне вже знає, що я пропав, і дивується, куди я міг дітися. Сердешний Бенко! Хотів би я побачити його. Нам із ним часто було весело, і тут, серед татових троянд, я раптом затужив за Бенком. Він

був єдиний із того давнього життя, кого мені бракувало тут. Більше я ні за ким не тужив. Ну, хіба трішки за тіткою Лундін, бо вона завжди була ласкава до мене. Але найбільше я згадував Бенка і на хвилю навіть посмутнів, стишив ходу, похилив голову й відчував себе так, наче з мене витік увесь солодкий сироп. Раптом я підвів очі. Переді мною на стежці стояв… я спершу навіть подумав, що то Бенко. Але то був не він. То був Юм-Юм. Хоч, звичайно, я не знав, що то Юм-Юм. То був хлопчик з таким самим каштановим чубом і з такими самими карими очима, як у Бенка.

— Хто ти? — спитав я.

— Я Юм-Юм, — відповів хлопчик.

І аж тоді я побачив, що він усе-таки трохи відрізняється від Бенка. Він був поважніший і чемніший від Бенка.

Звичайно, Бенко теж чемний, десь такий, як я, до міри чемний, а проте ми могли часом завестися з ним і побитись. Можна було й посердитись на день чи на два, але потім ми знов мирилися. А з Юм-Юмом побитися ніяк не можна було. Надто він був чемний.

— Хочеш знати моє ім'я? — спитав я. — Мене звати Буссе… ні, насправді моє ім'я Міо.

— Я вже знаю, що ти Міо, — відповів Юм-Юм. — Наш король розіслав вістунів по всьому королівстві, і вони оголосили, що Міо прибув додому.

Подумати лишень! Мій тато-король так зрадів, коли знайшов мене, що розголосив про це на ціле королівство. Наче дитина. А все ж мені приємно було почути таке.

— У тебе є тато, Юм-Юме? — спитав я.

Я дуже хотів, щоб у нього він був, бо сам довго не мав тата і знаю, як це погано.

— Певне, що є, — відповів Юм-Юм. — Мій тато — садівник нашого короля. Хочеш побачити, де я мешкаю?

— Хочу, — відповів я.

Він побіг попереду звивистою стежкою в найдальший куток садка. Там стояла біла хатина під солом'яною стріхою, така самісінька, як хатини в казках. По стінах і по дахові вилося стільки троянд, що самої хатини майже не було видно. Вікна стояли відчинені, і в них вільно залітали білі пташки. На причілку хатини стояли лавка і столик, а далі — цілий ряд вуликів із бджолами, що гули поміж трояндами. Навколо хатини також росли великі кущі троянд, тополі і плакучі верби. З кухні почувся голос:

— Юм-Юме, ти часом не забув про вечерю?

Це гукала його мати. Вона вийшла на поріг і засміялася.

І я побачив, що вона була дуже схожа на тітку Лундін, хіба що трохи вродливіша. Але мала такі самі ямки на щоках і так само взяла мене за підборіддя, як тітка Лундін, коли сказала: "Прощавай, Бу Вільгельме Ульсене". Тільки мати Юм-Юма мовила інакше:

— Добрий вечір, Міо! Може, повечеряєш із Юм-Юмом?

— Дякую, повечеряю, якщо не завдам вам цим великого клопоту, — відповів я.

Вона сказала, що це ніякий не клопіт. Ми з Юм-Юмом сіли біля столика на причілку хатини, а його мати винесла нам цілу миску млинців, варення з полуниць і молока. Ми з Юм-Юмом так наїлися, що

мало не полопали. Далі ми вже тільки дивились один на одного і сміялися. Як я радів, що там був Юм-Юм! Одна біла пташка підлетіла, вхопила з моєї тарілки шматочок млинця, і ми з Юм-Юмом засміялись ще дужче.

Я побачив, що до нас іде мій тато-король із садівником, татом Юм-Юма. І злякався, що йому не сподобається мій гучний сміх. Бо ще не знав, який добрий мій тато-король, як він любить мене і як хоче, щоб я сміявся.

Помітивши мене, він зупинився і сказав:

— Міо, мій Міо, ти тут сидиш і смієшся?

— Так, вибачте, — відповів я, бо подумав, що, може, король, як тітка Едля й дядько Сікстен, не любить гучного сміху.

— Смійся на здоров'я, — сказав мій тато-король. Тоді обернувся до садівника й додав щось дивне: — Я люблю пташиний спів, люблю музику своїх срібних тополь, але найдужче люблю слухати, як сміється в садку мій син.

І тоді вперше я збагнув, що мені можна не боятися свого тата-короля: хоч би що я зробив, він дивитиметься на мене ласкавими очима так, як дивився тепер, коли стояв, поклавши руку на садівникове плече, і навколо нього літали білі пташки. А збагнувши це, так зрадів, як не радів ще ніколи. Так зрадів, що не зміг знов не засміятися. Я задер голову й так засміявся, що аж пташки трохи полякались. Юм-Юм подумав, що я й далі сміюся з тієї пташки, яка вихопила в мене шматочок млинця, і теж засміявся. Наш сміх заразив мого тата-короля, Юм-Юмових тата й маму. Не знаю, чого вони сміялись, а сам я радів, що в мене такий добрий тато.

Після вечері ми з Юм-Юмом почали гратися в садку: качались і перекидались на траві, гуляли в піжмурки. За кущами троянд було стільки гарних сховків, що в парку Тегнера нам із Бенком вистачило б і десятини їх. Тобто, вистачило б Бенкові, бо я там ніколи вже не гратимуся.

Почало смеркати. На трояндовий садок ніби опав легенький блакитний серпанок. Білі пташки замовкли й поховалися у своїх гніздах. Срібнолисті тополі теж перестали дзвеніти. В садку запанувала цілковита тиша. Лише на вершечку найвищої срібнолистої тополі сидів самотою великий чорний птах і співав. Співав краще за всіх білих пташок разом, і мені здалося, що він співав саме для мене. А проте мені кортіло затулити вуха, бо той спів будив у моєму серці тугу.

— Уже вечір, і скоро буде ніч, — мовив Юм-Юм. — Мені треба йти додому.

— Стривай, не йди, — попросив я, бо не хотів слухати сам той дивний спів. Я показав пальцем на вершок тополі і спитав: — Юм-Юме, а що то за птах?

— Не знаю, — відповів він. — Я зву його Жалібником. Тому, що він чорний. Та, може, він зветься якось інакше. — Щось він мені не вельми подобається, — мовив я.

— А мені подобається. В нього дуже ласкаві очі. На добраніч, Міо, — сказав Юм-Юм і побіг додому.

Надійшов мій тато-король. Він узяв мене за руку, і ми теж пішли садком додому. Жалібник і далі виспівував, але тепер, коли я тримався за татову руку, його спів уже не будив у моєму серці туги, я навіть хотів, щоб він не переставав співати.

Ми ще не дійшли до хвіртки, як я побачив, що Жалібник розгорнув широкі крила й шугнув просто в небо. І побачив, що на небі спалахнули три маленькі зірочки.

Мірамiс

Цікаво, що б сказав Бенко, якби побачив мого білого коня з золотою гривою. Мого Мірамiса з золотими копитами й золотою гривою.

Ми з Бенком дуже любимо коней. Коли я мешкав на Упландській вулиці, моїми друзями були не тільки Бенко й тітка Лундін. Я мав іще одного друга, про якого забув розповісти. То був старий броварський кінь, що звався Калле-Джигун. Двічі на тиждень він привозив до крамничок на Упландській вулиці пиво, найчастіше вранці, коли я йшов до школи, і я завжди обирав шлях повз ті крамнички, щоб трохи поговорити з Калле-Джигу-ном. Він був старий і ласкавий. Я приберігав для нього грудочки цукру й окрайці хліба. Бенко робив те саме, бо й він любив Калле-Джигуна. Він казав, що Калле-Джигун — його кінь, а я казав, що він мій, інколи ми навіть сварилися через це. Та коли Бенко не чув, я шепотів на вухо Калле-Джигунові: "Ти все-таки мій кінь!" І мені здавалося, що він розумів мої слова й цілком погоджувався зі мною. Адже Бенко мав тата, маму і все що завгодно, то нащо йому треба було ще й коня? Не те що мені, я ж бо нікого не мав. Тож, по-моєму, справедливо було б, якби Калле-Джигун належав мені, а не Бенкові. Хоч, щиро казати, він був зовсім не наш кінь, а броварський. Ми тільки вдавали, що він наш. А я вдавав так палко, що майже вірив цьому. Часом я так довго розмовляв із Калле-Джиґуном, що спізнювався до школи, і, коли вчителька питала, чому я спізнився, не знав, що їй відповісти. Бо ж не скажеш учительці, що ти просто стояв і розмовляв зі старим броварським конем. Бували ранки, коли візник барився, і мені доводилось іти до школи, не побачившись із Калле-Джигуном. Я сердився на того броварського дядька, що він такий повільний. Сидячи за партою, я м'яв у кишені грудочки цукру й окраєць хліба, тужив за Калле-Джигуном і думав, що тепер кілька днів його не побачу. Тоді вчителька питала:

— Чого ти зітхаєш, Буссе? Що сталося?

Я мовчав, бо що міг відповісти їй? Хіба вчителька зрозуміла б, як я люблю Калле-Джигуна?

Тепер, певне, він тільки Бенків, та й добре. Мене немає, то хай Бенкові буде втіха хоч від Калле-Джигуна.

А в мене є Мірамі́с із золотою гривою. І отримав я його ось як.

Одного вечора, коли ми з моїм татом-королем будували модель літака й балакали — так, як Бенко зі своїм татом, — я розповів про Калле-Джигуна.

— Міо, мій Міо, — сказав тоді мій тато-король, — то ти любиш коней?

— Авжеж, — відповів я байдужим тоном, щоб не показати, як я їх люблю. А то ще мій тато-король подумає, що мені чогось бракує в нього.

Другого ранку, тільки-но я зайшов у трояндовий садок, назустріч мені кинувся білий кінь. Я зроду не бачив, щоб кінь так гарно біг. Його золота грива маяла на вітрі, а золоті копита блищали в сонячному промінні. Він вистрибом мчав просто до мене, та ще й голосно іржав. Я ніколи не чув, щоб так іржали коні. Я трохи злякався і притулився до свого тата-короля. Але він схопив дужою рукою коня за золоту гриву, і той відразу став, а тоді засунув свій м'якенький писок мені в кишеню, щоб пошукати, чи немає там цукру. Так самісінько, Як засовував Калле-Джигун. І в кишені справді була грудочка цукру, я сховав її туди за давньою звичкою. І кінь знайшов її і схрумкав.

— Міо, мій Міо, — сказав мій тато-король — оце твій кінь, а звати його Мірамі́с.

О, мій Мірамiс, я полюбив його з першої хвилини! Та він і був найкращий кінь на світі, не те що сердешний Калле-Джигун, старий і завжди стомленій. Принаймні я не бачив, щоб вони були чимось подібні один до одного. Не бачив, поки Мірамiс не підвів голови й не глянув на мене. Тоді я роздивився, що в нього такі самі очі, як у Калле-Джигуна. Віддані, безмежно віддані очі, як у всіх коней.

Я ніколи не їздив верхи. Та мій тато-король підняв мене й посадовив на Мірамiса.

— Не знаю, чи я зважусь поїхати на ньому, — сказав я.

— Міо, мій Міо, — мовив мій тато-король. — Хіба в тебе не мужнє серце?

Тоді я взяв Мірамiса за вуздечку й помчав садком. Я мчав попід тополями так, що срібне листя застрявало в моєму чубові. Я мчав усе швидше й швидше, і Мірамiс перестрибував через найвищі трояндові кущі. Перестрибував легенько, спритно, тільки раз зачепивсь За живопліт, і за нами дощем сипнули трояндові пелюстки.

З'явився Юм-Юм. Побачивши мене верхи На коні, він заплескав у долоні й загукав:

__ Міо їде на Мірамісі! Міо їде на Мірацісі?

Я притримав коня і запитав, чи не хоче й він покататися. Ще б пак, звичайно, хоче! Він швидко всівся позад мене, і ми помчали зеленими луками, що розлягалися за трояндовим садком. Мені зроду ще не було так гарно.

Королівство мого тата дуже велике. Країна Далека — найбільше з усіх королівств. Вона простягається на схід і на захід, на північ і на південь. Острів, де стоїть палац мого тата-короля, називається

Островом Зелених Лук. І він — тільки невеличка частка всього королівства.

— Земля Заморська і Земля Загірна також належать нашому королю, — сказав мені Юм-Юм, коли ми гасали луками перед трояндовим садком.

Яскраво сяяло сонце, і я згадав про Бенка. Я уявив собі, як він тепер стоїть, бідолашний, на темній Упланд-ській вулиці, укутаній осіннім дощем. А я катаюся тут, на зелених луках, щасливий, як ніколи. Трава прохолодна й зелена, скрізь яскріють квітки, перед очима здіймаються лагідні зелені пагірки, з яких стікають прозорі струмочки, а в траві пасуться пухнасті білі ягнята.

Ми побачили й пастушка, що грав на сопілці. Мелодія була якась дивна, мені здалося, що я її колись чув, тільки не пам'ятав, де саме. Але напевне не на Упландській вулиці.

Ми зупинилися й погомоніли з пастушком. Він звався Нонно. Я попросив його позичити мені сопілку. Він не тільки дав її мені, а й навчив грати ту дивну мелодію.

— Я й вам можу змайструвати сопілки, — сказав Нонно. — Звичайно, якщо ви хочете.

Ми відповіли, що дуже хочемо. Поблизу протікав струмок, і над ним звісила своє гілля плакуча верба. Нонно побіг туди й відрізав з верби гіллячку. Ми посідали над струмком, бовтаючи ногами у воді, а Нонно тим часом робив нам сопілки. Юм-Юм також навчився грати ту дивну мелодію. Нонно сказав, що це старовинна мелодія, яка з'явилася на світі раніше за інші мелодії. Її грали на луках пастухи тисячі й тисячі років тому.

Ми подякували йому за те, що він зробив нам сопілки й навчив своєї дивної мелодії. Потім ми сіли на Мірамісa й поїхали далі. І ще довго чули, як Нонно грав на своїй сопілці.

— Ми збережемо ці сопілки, — сказав Юм-Юм. — І якщо колись розлучимося, то гратимемо цю мелодію.

Юм-Юм міцніше вчепився за мене, щоб не впасти з коня. Він притулився головою до моєї спини і сказав:

— Так, Міо, збережімо ці сопілки. І як ти почуєш мою сопілку, то знай, що я тебе кличу.

— Атож, — відповів я. — А як ти почуєш мою, то також знай, що я кличу тебе.

— Добре, — мовив Юм-Юм.

Він міцно тримався за мене, і я подумав, що він і є мій найкращий друг. Звичайно, після мого тата-короля, бо його я любив дужче, ніж будь-кого на світі. Але Юм-Юм був хлопчик мого віку, тому тепер, коли я не міг більше зустрічатися з Бенком, мені було найкраще дружити з ним.

Подумати тільки: я мав тата-короля, і Юм-Юма, і Мірамісa, і їздив верхи через зелені пагорки й луки так, що аж вітер свистів у вухах! То ж хіба дивно, що мене переповнювало щастя?

— А як можна попасти в Землю Заморську і в Землю Загірну? — спитав я.

— Через міст Вранішньої Зорі, — відповів Юм-Юм.

— А де ж той міст?

— Ми скоро його побачимо, — відповів Юм-Юм.

І ми справді побачили його. Він був великий і довгий, ми не бачили йому кінця. Він весь мерехтів у ранковому сонці, і здавалося, що його зіткано з золотого сонячного проміння.

— Це найдовший міст на світі, — сказав Юм-Юм. — Він з'єднує Острів Зелених Лук із Землею Заморською. Але на ніч наш король наказує підводити його, щоб ми тут, на острові, могли спокійно спати.

— Чому? — здивувався я. — Хто може прийти сюди вночі?

— Лицар Като, — відповів Юм-Юм.

І коли він сказав ці слова, навколо ніби дмухнуло крижаним холодом, і Мірамісзатремтів.

Так уперше я почув ім'я лицаря Като. Я проказав його вголос:

— Лицар Като.

І мене теж обсипало морозом, коли я вимовив ці слова.

— Атож, жорстокий лицар Като, — сказав Юм-Юм, а Мірамісзаіржав так, що голос його став схожий на крик.

Ми пригнічено замовкли.

Мені кортіло проїхатися мостом Вранішньої Зорі, та спершу треба було запитати дозволу в тата-короля. Тому ми повернулися назад до трояндового садка й того дня більше не катались. Але ми допомагали чистити Мірамісa, розчісували йому золоту гриву, пестили його,

пригощали грудочками цукру й окрайцями хліба, які нам дала Юм-Юмова мама.

Потім ми з Юм-Юмом спорудили собі в садку курінь і залізли в нього вечеряти. Ми їли налисники з цукром. Ох і смачні! Бенкова мама теж пекла такі налисники й часом пригощала мене. Але ті, що напекла мама Юм-Юма, були ще смачніші.

Гарно було споруджувати курінь. Я завжди мріяв про нього. Бенко розповідав мені, як вони будували курінь на дачі у Ваксгольмі. От якби можна було написати Бенкові й розповісти про цей наш курінь! "Моє шануван-нячко! Ох і курінь я собі вибудував! — написав би я йому. — Ох і курінь я собі вибудував у Країні Далекій!"

Чи зірки слухають, коли ми граємо для них?

Другого дня ми знов поїхали до Нонно. Спершу ми не могли його знайти. Та потім почули його сопілку за пагорком, де він сидів і грав самому собі, а вівці паслися навколо нього. Побачивши нас, він відтулив сопілку від уст, сплюнув, засміявся і сказав:

— Ага, ви знов прийшли!

Видно було, що він радий. Ми витягли свої сопілки й почали грати втрьох. Виходила така гарна мелодія, що я навіть не міг збагнути, як ми навчилися так чудово грати.

— Шкода, що ніхто не чує, як ми гарно граємо, — сказав я.

— Трава чує, — відповів Нонно. — І квітки, і вітер. Дерева також чують, он та плакуча верба, що схилилася над струмком.

— Та невже? — здивувався я. — І їм подобається наша гра?

— Так, дуже подобається, — відповів Нонно.

Ми довго грали для трави, квіток, вітру й дерев. І все-таки я шкодував, що там не було жодної людини, яка послухала б нас. Тоді Нонно сказав:

— Ми можемо піти й заграти моїй бабусі, якщо хочеш. Бабусі, в якої я мешкаю.

— А вона далеко звідси? — спитав я.

— Далеко, але шлях буде коротший, якщо ми йтимемо і гратимемо, — сказав Нонно.

— Атож, ніяка дорога не здається довгою, коли йдеш і граєш, — погодився Юм-Юм.

Він хотів, щоб ми пішли до бабусі Нонно, і я теж хотів цього.

У казках завжди є добрі бабусі. Але справжньої живої бабусі я ще ніколи не бачив, хоч, звичайно, їх є багато. Тож мені захотілося побувати в бабусі Нонно.

Нам довелось узяти всіх ягнят і овець Нонно, та й мого Мірамісa. Вийшла ціла валка. Попереду йшли Юм-Юм, Нонно і я, за нами вівці та ягнята, а позаду тюпав Мірамісс, поволі, наче Калле-Джиґун. Ми йшли пагорками і грали. Мабуть, ягнята дивувалися, куди це ми вибрались. Але, видно, їм наша виправа подобалася, бо вони весь час бекали й підстрибували навколо нас.

Так ми мандрували кілька годин, здолали чимало пагорків і нарешті прийшли до оселі Нонно. Це теж була така хатина, як у казках, невелика, весела, під солом'яною стріхою. І вся вона тонула у розквітлому бузку та ясмині.

— А тепер мовчіть, ми зробимо бабусі несподіванку, — сказав Нонно.

Вікно стояло відчинене, і нам чути було, що в хатині хтось порався. Ми поставали рядком біля вікна — Нонно, Юм-Юм і я.

— Раз-два-три, — прошепотів Нонно. — Починаймо!

І ми заграли. Одностайно заграли таку веселу мелодію, що ягнята, почувши її, не втрималися і пішли в танок.

У вікні з'явилося ласкаве обличчя старої жінки. То й була бабуся Нонно. Вона плеснула руками і сказала:

— Як ви гарно граєте!

Ми довго грали для неї, а вона стояла у вікні й слухала. Вона була стара, як світ, трохи схожа на казкову, але справжня, жива бабуся.

Потім ми зайшли до хатини. Бабуся Нонно запитала нас, чи ми голодні, — а ми, звичайно, були голодні. Тому вона взяла буханець хліба й відкраяла нам по товстій скибці. То був чорний черствий хліб, та смачнішого за нього я зроду не їв.

— Ох, який добрий, — сказав я Нонно. — Що це за такий хліб?

— Хіба він якийсь незвичайний? — здивувався Нонно. — Ми його просто звемо хлібом і щодня втишуємо ним голод.

Мірамісі також хотів їсти. Він засунув голову у вікно і стиха заіржав. Ми засміялися, бо й справді то була кумедна картина. Але бабуся Нонно погладила коня по лобі і дала йому теж свого смачного хліба.

Потім мені захотілося пити, і я сказав про це Нонно.

— Ходіть зі мною, — відповів він.

Нонно повів нас у садок, і там ми побачили чисту криничку. Він занурив у неї дерев'яний цебер, витяг води, і ми заходилися пити просто з нього. І яка ж то була холодна, яка смачна вода! Я зроду не пив такої.

— Ох, яка добра вода, — сказав я Нонно. — Що це за така криничка?

— Хіба вона якась незвичайна? — знов здивувався він. — Ми її просто звемо криничкою і завжди втамовуємо водою з неї спрагу.

Мірамісі також хотів пити, і ми дали йому води. Тоді напоїли ягнят і овець.

Нонно треба було вертатися з отарою на ті пагорки, де ми його зустріли. І він попросив бабусю, щоб вона дала йому плаща, в який він закутувався вночі, коли спав на траві біля своїх овець. Вона принесла брунатного плаща й дала онукові. Я позаздрив Нонно, що він може ночувати надворі. Бо сам я ще ніколи не ночував надворі.

Бенко зі своїми татом і мамою інколи їздили за місто на велосипедах і ночували в наметі. Вони ставали табором десь біля чистого лісового струмка і спали в спальних мішках. Бенко завжди казав, що кращої ночівлі годі собі навіть уявити, і я йому вірю.

— Добре тобі, що ти можеш цілу ніч спати надворі, — сказав я Нонно.

— Ти теж можеш, — відповів він. — Ходи зі мною.

— Ні, — сказав я, — мій тато-король турбуватиметься, коли я не повернусь додому.

— Я повідомлю нашого пана короля, що ти цієї ночі ночуватимеш на луці, — сказала бабуся Нонно.

— Повідомте й мого тата, — попросив Юм-Юм.

— Гаразд, я повідомлю й садівника, — відповіла бабуся. Ми з Юм-Юмом так зраділи, що почали вистрибувати не згірше за ягнят.

Але бабуся Нонно, зоглядівшись, що ми в самих лише білих сорочках, сказала:

— Коли впаде роса, вам буде холодно.

Вона раптом посмутніла й додала тихим голосом:

— Я маю ще два плащі.

Бабуся підійшла до старовинної скрині, що стояла в кутку кімнати, й витягла з неї червоного і блакитного плаща.

— Це плащі моїх братів, — сказав Нонно й також посмутнів.

— А де ж твої брати? — спитав я.

— їх забрав жорстокий лицар Като, — пошепки відповів Нонно.

На ці слова Мірамісза вікном так заіржав, наче його хто вперіщив батогом. Усі ягнята злякано кинулись до своїх матерів, а всі вівці забекали так, наче надійшла їхня остання година.

Бабуся Нонно дала мені червоного плаща, а Юм-Юмо-ві — блакитного. А ще дала Нонно буханець хліба, що втишує голод, та дзбан

води з кринички, що втамовує спрагу, і ми подалися назад пагорками, тією самою дорогою, якою прийшли сюди.

Мені шкода було братів Нонно, а проте я не міг стримати радості, що цієї ночі ночуватиму на луці.

Добравшись до того пагорка, де плакуча верба схилялася над струмком, ми зупинились, і Нонно сказав, що тут ми влаштуємо собі табір.

І ми його влаштували. Розпалили вогнище, велике, тепле, яскраве вогнище. Ми посідали навколо нього й заходилися вечеряти хлібом, що втишує голод, і водою з кринички, що втамовує спрагу. Впала роса, стемніло, та нам було байдуже, адже вогнище і присвічувало нам, і гріло нас. Ми загорнулися в плащі й полягали біля теплого жару. Вівці та ягнята й собі повкладались навколо нас, а Мірамісс пасся поблизу. Ми лежали, слухали, як у траві зашелестів вітер, і бачили безліч вогнищ удалині. Безліч вогнищ у темряві, бо на Острові Зелених Лук ночували з отарами багато пастухів. Ми чули, як вони грали серед ночі старовинну мелодію, про яку Нонно казав, що пастухи грають її вже тисячі й тисячі років. Ми лежали собі, дивилися на вогнища і слухали старовинну мелодію, що линула до нас від багатьох пастухів, яких ми не знали і які грали в темряві для нас. І мені здавалось, що та мелодія кликала кудись якраз мене.

На небі мерехтіли зірки — таких великих і таких ясних зірок я ще ніколи не бачив. Я дивився й на них. Перевернувся на спину, щільніше закутався в червоний плащ і дивився вгору. І згадав, як ми грали для трави і квіток, для вітру й дерев. І Нонно казав, що їм наша гра подобалася. Для зірок ми не грали. Мені було цікаво, чи зірки теж були б раді, якби ми їм заграли. Я запитав про це Нонно, і він відповів, що, звичайно, були б раді. Отож ми підвелися там, де лежали навколо вогнища, взяли свої сопілки й заграли для зірок коротенький уривок з мелодії.

Колодязь, що ввечері шепоче

Землі Заморської і Землі Загірної я ще не бачив. Та одного дня, коли я йшов зі своїм татом-королем до трояндового садка, то запитав його, чи можна мені переїхати через міст Вранішньої Зорі. Тато-король зупинився, взяв моє обличчя в долоні й поважно, ласкаво глянув мені у вічі.

— Міо, мій Міо, — сказав він. — У моєму королівстві ти можеш їздити, куди хочеш. Можеш гратися на Острові Зелених Лук або поїхати до Землі Заморської чи Землі Загірної, коли захочеш. Можеш податися на схід або на захід, на північ або на південь, куди лише здужає тебе довезти Мірамі́с. Але знай, є ще країна, що зветься Земля Чужинецька.

— А хто там живе? — спитав я.

— Лицар Като, — відповів мій тато-король, і по його обличчю ніби майнула темна тінь. — Жорстокий лицар Като.

Коли він вимовив його ім'я, по трояндовому садку ніби промчав лихий вихор. Білі пташки поквапились до своїх гнізд. Жалібник голосно закричав і замахав великими чорними крильми. Багато трояндових квіток миттю зів'яло.

— Міо, мій Міо, — сказав мій тато-король, — ти для мене найдорожчий, і мені стає важко на серці, коли я думаю про лицаря Като.

І тієї миті в срібних тополях загуло, ніби від бурі. Багато листя з них попадало, і коли воно летіло додолу, здавалося, ніби хтось плакав. Я відчув, що боюся лицаря Като, страшенно боюся.

— Якщо вам стає важко на серці, тату, то більше не думайте про нього, — мовив я.

— Ти правду кажеш, — відповів він. — Поки що можна не думати про лицаря Като. Поки ти ще граєш на сопілці і споруджуєш курені в трояндовому садку.

Ми подалися шукати Юм-Юма.

Мій тато-король мав багато обов'язків, адже його королівство було велике, а однаково завжди знаходив час на мене. Ніколи не казав: "Дай мені спокій, я тепер не маю часу!" Йому добре було зі мною. Щоранку він брав мене з собою до трояндового садка, показував мені там пташині гнізда, заглядав у наш курінь, учив мене їздити верхи на Мірамісі й балакав про все зі мною і з Юм-Юмом. Мені якраз дуже подобалося, що він балакав і з Юм-Юмом. Так самісінько, як Бенків тато балакав зі мною, і Бенко тоді був дуже задоволений, наче думав: "Він усе-таки мій тато, але мені подобається, що він балакає з тобою". Те саме відчував я, коли мій тато-король розмовляв із Юм-Юмом.

Але добре, що ми з Юм-Юмом вирушали верхи в далекі мандри, бо якби сиділи вдома, то мій тато-король не встигав би порядкувати у своєму великому королівстві. Коли б ми не зникали на цілі дні, він би тільки те й робив, що розважався б і розмовляв зі мною замість пильнувати свої обов'язки. Отож добре, що в мене були Юм-Юм і Мірамісс.

О, мій Мірамісс, куди тільки я не їздив на його спині! Я ніколи не забуду, як він віз мене вперше через міст Вранішньої Зорі.

Це було на світанку, коли вартові саме опустили міст після ночі. Шовковиста трава була мокра від роси, і Мірамісс замочив свої золоті копита, проте це йому не заважало. Ми з Юм-Юмом були трохи сонні, бо, збираючись у цю мандрівку, встали дуже рано. Зате вранішнє повітря так бадьорило нас і холодило щоки, що, поки ми добрались до лук, сон уже де й дівся. До мосту Вранішньої Зорі ми під'їхали саме тоді, як

сходило сонце. Ми ступили на міст, а далі ніби помчали по золотих сонячних променях.

Міст здіймався так високо над водою, що аж у голові паморочилось, коли ми дивилися вниз. Ми їхали найвищим і найдовшим мостом на світі. Золота грива Мірамісa виблискувала на сонці, сам він мчав усе швидше й швидше і підіймався все вище й вище. Його копита гриміли, мов грім. Яка чудова їзда! Скоро я побачу Землю Заморську, скоро, скоро.

— Юм-Юме, — гукнув я, — Юм-Юме, тобі теж так весело, теж так гарно?..

Враз я замовк, бо помітив, що зараз станеться. Станеться щось страшне. Мірамісмчав просто в провалля. Міст кінчався. Кінчався високо в повітрі, бо вартові не опустили його до кінця. Він не досягав Землі Заморської, далі зяяло широке провалля. Замість мосту перед нами була моторошна прірва. Ніколи ще мені не було так страшно. Я хотів сказати про це Юм-Юмові, але не зміг. Я шарпнув за вуздечку, спробував зупинити Мірамісa, та він не послухав мене. Він шалено заіржав і помчав далі на свою загибель, тільки копита загупали. Ох, як я боявся! Скоро ми полетимо в провалля, скоро я вже не чутиму стукоту копит, почую ще тільки тривожне іржання Мірамісa, коли хвилі зійдуться над його золотою гривою! Я заплющив очі й почав думати про свого тата-короля. Копита Мірамісa гриміли, мов грім.

Раптом вони перестали гриміти, я тепер чув якийсь інакший звук, наче шурхіт, ніби Мірамісбіг по чомусь м'якому. Я розплющив очі й озирнувся довкола. І побачив, що Мірамісбіг у повітрі. О, мій золотогривий кінь міг мчати в повітрі так само легко, як по землі! Якби він захотів, то міг би стрибати через хмари й через зірки. Такого коня, як у мене, більше ніде не було. І ніхто не може уявити собі, як гарно, сидячи в нього на спині, мчати в повітрі й далеко внизу бачити Землю Заморську, залиту сонячним промінням.

— Юм-Юме, — гукнув я, — Юм-Юме, Мірамісе може перестрибнути хмару!

— А ти хіба не знав? — спитав Юм-Юм так, наче Мірамісе тільки те й робив, що стрибав через хмари.

— Ні. Звідки ж мені знати? — відповів я. Юм-Юм засміявся і сказав:

— Як ти ще мало знаєш, Міо!

Ми ще довго мчали так, і Мірамісе перестрибував через білі хмари. Ото була їзда! Мені аж дух забивало. Та ось настав час спускатися. Мірамісе поволі почав знижуватись і нарешті зупинився. Ми були на Землі Заморській.

— А ось і зелений гайок для твого золотогривого Мірамісе, — сказав Юм-Юм. — Нехай пасеться, а ми тим часом підемо до Їрі.

— А хто такий Їрі?

— Зараз побачиш, — відповів Юм-Юм. — І Їрі, і його братів та сестер. Вони мешкають недалечко звідси.

Він узяв мене за руку й повів до хатини поблизу. До білої хатини під солом'яною стріхою, що теж скидалась на казкову. Важко пояснити, чому вона здавалася казковою: чи тому, що від неї віяло казкою, чи через старі дерева, що оточували її, чи через квітки в садку, що казково пахли, чи, може, через щось інше. На подвір'ї перед хатиною був круглий колодязь. Мені навіть здалося, що саме через той колодязь хатина Грі скидалась на казкову. Бо таких старих колодязів тепер уже немає, принаймні я ще ніколи не бачив такого.

На цямрині сиділо п'ятеро дітей. Найбільший із них, дуже милий хлопчик, усміхнувся всім обличчям, коли ми підійшли.

— Я бачив, як ви їхали, — сказав він. — У вас гарний кінь.

— Його звати Мірамір, — мовив я. — Це Юм-Юм, а моє ім'я — Міо.

— Я знаю, — відповів хлопчик. — Мене звати Грі, а це мої брати й сестри.

Він був дуже ласкавий і чемний, і брати й сестри його теж усміхалися нам, усім своїм виглядом показуючи, що вони раді нашій появі.

Не те що на Упландській вулиці. Там хлопці на кожного вишкірювали зуби, як вовченята, принаймні на тих, кого добре не знали. Завжди знаходили таких, із кого знущалися, з ким не хотіли гратися. Найчастіше це був я. Тільки Бенко завжди грався зі мною. Верховодив дітьми на Упландській вулиці великий хлопець, що звався Янне. Я не зробив йому нічого поганого, але він, тільки-но побачивши мене, казав: "Ану вшивайся звідси, а то так затоплю тобі в пику, що свічки засвітяться!" І мені тоді краще було й не пробувати гратися з хлопцями в гилки чи в якусь іншу гру. Бо всі вони трималися Янне й мавпували його. Бо Янне був великий хлопець.

Знаючи Янне, я дивувався, що зустрів таких чемних дітей, як Юм-Юм, Нонно, Грі, його брати й сестри.

Ми з Юм-Юмом також посідали на цямрину поряд із Грі. Я зазирнув у колодязь. Він був дуже глибокий, наче бездонний.

— Як ви берете з нього воду? — спитав я.

— Ми не беремо з нього води, — відповів Грі. — Це колодязь не на воду.

— А на що ж?

— Він зветься Колодязь, що шепоче ввечері, — пояснив Грі.

— Що шепоче? — спитав я.

— Почекай до вечора і сам усе зрозумієш, — сказав Грі. Ми пробули з Їрі та його братами й сестрами цілий день, гралися під старими деревами. Коли ми зголодніли, сестра Грі Мінонна — Нель побігла до кухні й принесла нам хліба. Це був також хліб, що втишує голод, і мені він дуже сподобався.

Я знайшов у траві ложечку, маленьку срібну ложечку. Я її показав Грі, і він відразу посмутнів.

— Це ложечка нашої сестрички, — сказав він. — Міо знайшов ложечку нашої сестрички! — гукнув він своїм братам і сестрам.

— А де ж ваша сестричка? — спитав я.

— Її забрав лицар Като, — сказав Грі. — Жорстокий лицар Като.

Коли він вимовив те ім'я, повітря навколо нас стало холодне, мов крижане. Високий соняшник миттю зів'яв і всох, а метелики, що літали навкруги, попадали і вже не попідводились. Я знову відчув, що боюся лицаря Като, страшенно боюся.

Я хотів віддати срібну ложечку Грі, але він сказав:

— Візьми її собі. Сестричці вона вже не знадобиться, а знайшов її ти.

Брати й сестри Грі заплакали, коли почули, що їхній сестричці вже не знадобиться ложечка. Та скоро ми знов почали гратися й перестали думати про сумні речі. Ложечку я сховав до кишені і про неї також перестав думати.

Але, граючись, я нетерпляче ждав вечора, щоб дізнатися більше про незвичайний колодязь.

Так минув день. Почало смеркатися. Тоді Їрі значуще перезирнувся зі своїми братами й сестрами і сказав:

— Пора!

Вони посідали на цямрину колодязя. Юм-Юм і я також примостилися біля них.

— Сидіть якомога тихіше, — сказав Грі.

Ми сиділи якомога тихіше. Сутінок між старими деревами ставав дедалі густіший, і хатина, яку він огортав, від того ще більше скидалася на казкову. Вона стояла, ніби в прозорому сірому серпанку, не чорному, бо ще тільки смеркалося. Той сірий серпанок якось примарно огортав хатину, дерева, а надто колодязь, на цямрині якого ми сиділи.

— Сидіть якомога тихіше, — ще раз прошепотів Їрі, хоч ми давно вже мовчали.

Ми ще трохи посиділи мовчки. Між деревами стало ще темніше. Всюди панувала глибока тиша, але з колодязя я нічого не чув.

Чи, може, щось почув? Авжеж, почув. Із нього раптом долинув шепіт. Десь глибоко в колодязі чувся шепіт і мурмотіння. Якийсь дивний, ні на що не схожий голос нашіптував казки. Казки, не схожі на жодні інші й кращі за всі казки на світі. Я страх як люблю казки, тому ліг животом на цямрину, щоб не пропустити жодного слова з того шепоту. Часом голос із колодязя починав співати — і які чудні, невимовно гарні пісні!

— Що це за такий дивний колодязь? — спитав я Їрі.

— Я знаю про нього тільки одне: що він повний казок і пісень, — відповів Їрі. — Це колодязь забутих казок і пісень, таких, що їх колись давно розповідали й співали на світі, а потім так само давно забули. Тільки цей Колодязь, що шепоче ввечері, пам'ятає їх геть усі.

Не знаю, скільки ми сиділи там. Між деревами геть стемніло, а голос із колодязя долинав усе тихіше й тихіше. Нарешті ми вже його зовсім перестали чути.

У зеленому гайку заіржав Мірамі с. Видно, хотів нагадати мені, що треба поспішати додому, до мого тата-короля.

— До побачення, Їрі, до побачення, Мінонно-Нель до побачення, всі! — сказав я.

— До побачення, Міо, до побачення, Юм-Юме, — відповів Їрі. — Приїздіть іще колись!

— Добре, ми скоро приїдемо, — пообіцяв я.

Ми привели Мірамі са, сіли на нього, і він відразу пустився чвалом. Вже не було так темно, бо на небі зійшов місяць і освітлював дорогу. Зелені гаї, всі притихлі дерева стали мов срібні, наче тополі в трояндовому садку мого тата-короля.

Ми під'їхали до мосту Вранішньої Зорі, та я його насилу впізнав. Він цілком змінився, був ніби зітканий зі срібного проміння.

— Вночі він називається не так, — сказав Юм-Юм, коли ми ступили на міст.

— А як? — спитав я.

— Міст Місячного Сяйва, — відповів Юм-Юм.

Ми їхали мостом Місячного Сяйва, який вартові мали скоро підняти, і бачили вогнища пастухів Острова Зелених Лук, що здалеку здавалися маленькими світлячками. Навколо залягала глибока тиша, не чути було нічого, лише Мірамісові копита стукотіли по мості. В місячному сяйві кінь здавався примарним і мав уже не золоту, а срібну гриву.

Я думав про Колодязь, що шепотів увечері, і про ті казки, які почув. Одна з них мені особливо сподобалася. Вона починалася так:

"Був собі королевич, і одного разу він сів на коня і поїхав у мандри місячної ночі..."

Подумати тільки! Наче про мене казка! Адже я королевич!

Ми наближалися до Острова Зелених Лук, і Мірамісові копита гриміли, мов грім. А я весь час думав про ту казку, вона здавалася мені дуже гарною:

"Був собі королевич, і одного разу він сів на коня і поїхав у мандри місячної ночі..."

Він їхав пущею...

Коли я ще жив у дядька Сікстена й тітки Едлі, то брав у бібліотеці книжки казок. Хоч тітці Едлі це не дуже подобалося.

— Знов ушнипився в книжку, — казала вона. — Тому ти такий миршавий, блідий і хирлявий, що не буваєш надворі, як інші діти.

Певне, що я бував надворі, майже весь час сидів там. Але тітка Едля й дядько Сікстен воліли б, щоб я зовсім не приходив до хати. Отож тепер вони, мабуть, раді. Раді, що я вже ніколи не прийду до них.

Я тільки вечорами потроху читав і був блідий не тому. Я б хотів, щоб тітка Едля побачила, як я тепер виріс і зміцнів, який став рум'яний і здоровий. Я засмаг на сонці й набрався сили. Я міг би однією рукою повалити Янне, якби опинився на Упландській вулиці. Але все-таки я не повалю його, бо не хочу туди повертатися.

Цікаво, що б сказала тітка Едля, якби почула, що шепоче ввечері колодязь. Якби почула, що мені не треба ушниплюватися в книжку, сидіти без сонця й читати казки, а можна бути на свіжому повітрі й однаково чути скільки завгодно казок. Може, це сподобалося б навіть тітці Едлі, хоч їй ніколи ніщо не подобалося.

Ох, аби вона знала, що в Країні Далекій є колодязь, який нашіптує казки!

"Був собі королевич, і одного разу він сів на коня й поїхав у мандри місячної ночі. Він їхав Пущею..."

Так казав колодязь. І ця казка не сходила мені з думки. Мені здавалося, що колодязь хотів висловити щось особливе. Що це я королевич, який одного разу їхав Пущею, і що я мушу знов поїхати нею. Що колодязь розповідав і співав мені цілий вечір не просто так, а хотів нагадати, що я повинен зробити.

Я запитав свого тата-короля, чи він знає, де та Пуща. Він, звичайно, знав, де вона.

— Пуща росте в Землі Загірній, — сказав він, і голос у нього враз дуже посмутнів. — А чого ти питаєш про неї, Міо, мій Міо?

— Я хочу поїхати туди, коли зійде місяць, — відповів я. Мій тато-король глянув на мене якось дивно.

— Он як! Уже! — мовив він іще сумнішим голосом.

— Може, ви не хочете, щоб я їхав? — спитав я. — Може, ви будете тривожитись за мене, коли я поїду в Пущу серед ночі?

Мій тато-король похитав головою.

— Ні, чого б я мав тривожитись? Ліс, який спокійно спить у місячному сяйві, нікому не хоче зла.

Та потім він замовк, схилив голову на руки, і я побачив, що вій думає про щось сумне. Я підійшов до нього, обняв його за шию і спробував потішити.

— Ви хочете, щоб я залишився вдома з вами? Він довго дивився на мене сумними очима.

— Ні, Міо, мій Міо, ти не залишишся. Місяць уже зійшов, і Пуща чекає на тебе.

— Ви справді не будете журитися? — спитав я.

— Не буду, — відповів він і погладив мене по голові. Тоді я побіг запитати Юм-Юма, чи він захоче поїхати зі мною в Пущу. Та не встиг я ступити кілька кроків, як мій тато-король погукав:

— Міо, мій Міо!

Я обернувся: він простяг до мене руки. Я кинувся йому в обійми. Він міцно пригорнув мене до себе й довго не відпускав.

— Я ж скоро повернуся, — сказав я.

— Повертайся, — відповів мій тато-король майже пошепки.

Я зустрів Юм-Юма перед хатиною в трояндовому садку й розповів йому, що хочу поїхати в Пущу.

— Он як! Нарешті! — мовив Юм-Юм.

Я не розумів, чому мій тато-король мовив: "Он як! Уже!", а Юм-Юм: "Он як! Нарешті!" — коли я сказав, що хочу поїхати в Пущу. Але мені не хотілося розмірковувати про це.

— Ти поїдеш зі мною? — спитав я. Юм-Юм глибоко зітхнув.

— Так, поїду. Звичайно, поїду!

Ми привели Мірaміса, що пасся в трояндовому садку, і я сказав йому, що він має везти нас у Пущу. Мірaміс затанцював, ніби почув хтозна-яку приємну новину. І тільки-но ми з Юм-Юмом сіли йому на спину, рвонув із місця, мов блискавка.

Коли ми виїхали з трояндового садка, я почув голос свого тата-короля.

— Міо, мій Міо! — гукав він.

Такого сумного голосу, як був тоді в нього, я зроду не чув. Але я не міг вернутися назад. Не міг.

Земля Загірна була страшенно далеко. Без такого коня, як Мірaміс, ми б туди ніколи не доїхали. Не перебралися б через високі гори, що здіймалися майже до самого неба. Та для Мірaміса вони не були

перепоною. Він ширяв над вершинами, мов птах. Я звелів йому спинитися на найвищій із них, де лежав сніг. Ми, не злазячи з Мірамісa, оглянули землю, що розлягалася біля підніжжя гір. Там росла Пуща, і її осявав місяць. Вона була дуже гарна й зовсім не здавалася небезпечною. Отже, то була правда, що ліс, який спокійно спить у місячному сяйві, нікому не хоче зла. Так, мій тато-король казав правду: тут усе ласкаве, не тільки люди. Всі ліси і луки, струмки і зелені гайки також ласкаві й нікому не хочуть зла. І ночі тут лагідні й добрі, так само, як дні, і місяць світить так само ласкаво, як сонце, і темрява теж ласкава. Ніде ніщо не викликає страху.

Лише одного треба було боятися. Одного-однісінького.

Зі спини Мірамісa я бачив далеко за Пущею огорнуту густою темрявою країну. То була незвичайна темрява. На неї не можна було глянути, не здригнувшись.

— Що то за така моторошна країна? — спитав я Юм-Юма.

— Там починається Країна Чужинецька, — відповів він. — Це її прикордонні терени.

— Країна лицаря Като, — сказав я.

Тієї миті Мірамісзатремтів, а від гори відірвався величезний камінь і, страхітливо загуркотівши, покотився вниз.

Так, лише одного треба було боятися — лицаря Като. Його я боявся. Дуже боявся! Але не хотів більше думати про це.

— Пуща, — сказав я Юм-Юмові. — Пуща — ось куди ми зараз поїдемо.

Мірамісзаіржав, і між горами покотилася гучна луна. Потім він знявся в повітря й поволі полинув у напрямку осяяного місячним світлом лісу біля підніжжя гір. А з того лісу почулися дивні звуки, ніби у відповідь Мірамісові серед ночі заіржала сотня коней.

Ми спускалися все нижче й нижче, аж поки Мірамісторкнувся копитами верхівок дерев… Легенько, майже нечутно. Нарешті ми пірнули між крислате зелене гілля.

Оце й була Пуща.

За свій вік я бачив не дуже багато лісів, проте мені здавалося, що більше ніде не було такого, як цей. Пуща приховувала в собі таємницю. Я відчував, що то велика, незвичайна таємниця, але місячне сяйво прислонювало її, і я не міг про неї дізнатися. Поки що не міг. Дерева шелестіли про цю таємницю, але я не розумів їх. Дерева купалися в місячному сяйві і знали про таємницю, а я нічого не знав.

Зненацька ми почули далекий тупіт копит. Здавалося, що серед ночі біжить сотня коней, і коли Мірамісзаіржав, йому відповіло багатоголосе іржання. Тупіт копит лунав дедалі ближче, іржання ставало ще гучніше, і не встигли ми й охнути, як на нас налетіла сотня білих коней з розмаяними гривами, таких самих, як Мірамісе. Мірамісе кинувся в табун, і всі коні заходились гасати вздовж і впоперек по лісовій галявині. Юм-Юм і я зіскочили на землю й стали під деревом, спостерігаючи, як цілий табун білих коней на чолі з Мірамісом шалено вибрикував по галявині в місячному сяйві.

— Це вони так радіють, — сказав Юм-Юм.

— А чого вони радіють? — спитав я.

— Того, що Мірамісвернувся додому, — відповів Юм-Юм. — Ти хіба не знав, що Мірамісжив у Пущі?

— Ні, не знав, — відповів я.

— Як ти ще мало знаєш, Міо, — сказав Юм-Юм.

— А як же він опинився в мене?

— Наш король послав у Пущу гінця з наказом, щоб один із його білих коней прийшов на Острів Зелених Лук і став твоїм конем.

Я дивився на Мірамісa, що весело вибрикував у місячному сяйві, і в моє серце закрався неспокій.

— Як тобі здається, Юм-Юме, може, Мірамісневдово-лений, що йому довелося стати моїм конем? Може, він хотів би вернутися в Пущу?

Не встиг я вимовити ці слова, як Міраміспідбіг до мене, поклав голову мені на плече і тихенько заіржав.

— Бачиш, він воліє бути з тобою, — мовив Юм-Юм.

Я зрадів, погладив Мірамісa й дав йому грудочку цукру. Він торкнувся м'якеньким носом моєї руки і взяв цукор.

Ми поїхали далі Пущею, і сотня білих коней подалася за нами. Я відчував, що в повітрі висить таємниця. Про неї знав цілий ліс, кожне дерево, всі зелені липи й осики, що так ласкаво шелестіли над нашими головами, коли ми їхали під ними, про неї знали білі коні і птахи, що прокинулися від тупоту копит, знали геть усі, крім мене. Юм-Юм не перебільшував, коли казав: "Як ти ще мало знаєш, Міо!"

Я пустив свого коня вчвал, і весь табун побіг чвалом. Ми їхали дуже швидко. Мій червоний плащ зачепився за гілляку. Може, дерево хотіло

зупинити мене, може, воно хотіло розповісти мені таємницю? Але я поспішав. Я помчав далі, і в моєму плащі зробилася чимала дірка.

Раптом серед лісу ми побачили казкову білу хатинку під солом'яною стріхою. Навколо неї росли яблуні. Проти місяця білів яблуневий цвіт. Вікно стояло відчинене, і з хатини долинало клацання. Наче хтось ткав на ткацькому верстаті.

— Може, поглянемо, хто там тче? — спитав я Юм-Юма.

— Погляньмо, — погодився Юм-Юм.

Ми злізли з коня й пішли стежкою між яблунями до хатини. Ми постукали в двері, і верстат затих.

— Заходьте, хлоп'ята, — озвався чийсь голос. — Я так довго чекала на вас.

Ми зайшли до кімнати й побачили ткалю за верстатом. Вона ласкаво, привітно кивнула нам головою.

— Чого ви тчете серед ночі? — спитав я.

— Я тчу чарівне полотно, — відповіла вона. — А його треба ткати вночі.

Крізь вікно заглядав місяць, його світло падало на полотно, і воно все мерехтіло. Кращого полотна я зроду не бачив.

— Казкову тканину й чарівне полотно треба ткати вночі, — пояснила ткаля.

— А з чого ви його тчете, що воно таке гарне? — спитав я.

Вона не відповіла, а почала знов ткати. Вона клацала лядою і стиха наспівувала сама собі:

Місячне сяйво, серця червона кров,

місячне сяйво, срібло й багрянець,

цвіт яблуневий роблять м'яким,

ніжним, як легіт в нічній траві.

Та Жалібник співа свою пісню над лісом…

Її тихий, одноманітний спів був не дуже гарний. Та коли вона скінчила свою пісню, я почув знадвору інший спів, який відразу впізнав. Ткаля правду казала: Жалібник співав свою пісню над лісом. Він сидів на вершечку дерева й так співав, що в кожного, хто його чув, серце стискалося з туги.

— Чого той Жалібник співає? — спитав я у ткалі. Вона заплакала. Її сльози, скапуючи на полотно, оберталися в чисті перлини, і полотно ставало ще краще.

— Чого той Жалібник співає? — перепитав я.

— Він співає про мою любу доню, — відповіла ткаля і знов заплакала. — Він співає про мою любу доню, яку вкрали в мене.

— Хто вкрав вашу любу доню? — спитав я, але відразу ж і сам здогадався, хто той грабіжник. Тому додав: — Ні, не називайте його імені. Не називайте.

— Не назву, бо тоді погасне місяць, — відповіла ткаля. — Місяць погасне, а білі коні заплачуть кривавими слізьми.

— Чого ж вони заплачуть кривавими слізьми? — спитав я.

— Із жалю за своїм лошатком, яке теж украдено, — відповіла ткаля. — Послухай, про що співає Жалібник над лісом!

Я стояв серед кімнати й слухав крізь відчинене вікно, як надворі співав Жалібник. Він не один вечір співав мені в трояндовому садку, але я не розумів, про що він співає. А тепер раптом зрозумів. Він співав про всіх, кого вкрали: про любу доню ткалі, про братів Нонно, і про сестричку Грі, і про багатьох, багатьох інших дітей, яких полонив жорстокий лицар Като й забрав до свого замку.

Ось чому люди сумували у своїх хатинах на Острові Зелених Лук, і в Землі Заморській, і в Землі Загірній! Вони побивалися за дітьми, за своїми вкраденими дітьми. Навіть білі коні в Пущі мали чого сумувати і плакати кривавими слізьми, тільки-но чули ім'я жорстокого грабіжника.

Лицар Като! Як я боявся його! Дуже боявся! Та поки я стояв там, у кімнаті, і слухав спів Жалібника, зі мною сталося щось дивне. Я раптом збагнув, чого поїхав уночі в Пущу. За Пущею починалася прикордонна смуга Країни Чужинецької. Саме туди я й хотів потрапити. Хотів поїхати туди і стати на герць із лицарем Като, хоч страшенно боявся його. Так боявся, що мало не плакав, коли думав, що мені треба зробити.

Ткаля знов узялася до своєї праці. Вона наспівувала сама собі ту саму одноманітну пісню: "Місячне сяйво, серця червона кров..." — і більше не звертала на нас уваги.

— Юм-Юме, — сказав я якимось зміненим голосом. — Юм-Юме, я зараз поїду в Країну Чужинецьку.

— Я знаю, — відповів він.

Я вражено глянув на нього.

— Як ти можеш знати це? Адже я сам щойно збагнув, що маю поїхати туди.

— Як ти ще мало знаєш, Міо! — мовив Юм-Юм.

— А ти? Хіба ти знаєш усе? — спитав я.

— Так, знаю. Я давно знав, що ти поїдеш у Країну Чужинецьку. І всі про це знають.

— Усі знають?

— Так, — відповів Юм-Юм. — Жалібник знає. Ткаля знає. Табун білих коней знає. Ціла Пуща знає, про це шепочуть і дерева, і трава, і яблуні за вікном, геть усі про це знають.

— Невже?

— І кожен пастух на Острові Зелених Лук знає, вони ввечері грають про це на своїх сопілках. Знає Нонно, і його бабуся, і Їрі та його брати й сестри. І Колодязь, що шепоче ввечері, знає. Кажу тобі, що знають геть усі.

— А мій тато-король?.. — пошепки спитав я.

— Твій тато-король завжди знав про це, — відповів Юм-Юм.

— І він хоче, щоб я поїхав? — спитав я, і голос у мене затремтів.

— Так, хоче, — відповів Юм-Юм. — Він журиться за тобою, а проте хоче, щоб ти поїхав.

— Але ж я так боюся! — Я заплакав, бо аж тепер по-справжньому відчув, як мені страшно. Я схопив Юм-Юма за руку. — Я не зважусь на це. Чого мій тато-король хоче, щоб поїхав саме я?

— Туди може поїхати тільки хлопець королівської крові, — відповів Юм-Юм. — Тільки хлопець королівської крові.

— А як я загину? — спитав я, ще міцніше стиснувши його руку.

Юм-Юм нічого не відповів.

— Однаково мій тато-король хоче, щоб я поїхав?

Ткаля перестала ткати, і в кімнаті запала тиша. Жалібник також замовк. Листя на деревах завмерло, вітер ущух. Стояла глибока тиша.

Юм-Юм кивнув головою і ледь чутно сказав:

— Так, однаково твій тато-король хоче, щоб ти поїхав туди.

Мене охопив розпач.

— Я не зважуся поїхати! Не зважуся!

Юм-Юм мовчав. Просто дивився на мене й нічого не казав. Зате Жалібник знов заспівав, заспівав таку пісню, що в мене серце мало не лопнуло в грудях.

— Птах співає про мою любу донечку, — сказала ткаля, і з очей у неї знов закапали сльози, що стали на полотні перлинами.

Я стиснув кулаки і сказав:

— Юм-Юме, я їду в Країну Чужинецьку.

Тієї миті в Пущі зашелестів вітер, а Жалібник розлігся такими трелями, яких іще не чув жоден ліс на світі.

— Я знав, що так буде, — відповів Юм-Юм.

— Прощавай, Юм-Юме, — сказав я, відчуваючи, що зараз знов заплачу. — Прощавай, любий Юм-Юме.

Він ласкаво глянув на мене, і очі його стали геть наче в Бенка. Тоді ледь усміхнувся і сказав:

— Я їду з тобою.

Так, Юм-Юм мій друг, справжній друг. Я страшенно зрадів, що він зголосився поїхати зі мною. Але не хотів, щоб він важив своїм життям, тому сказав:

— Ні, Юм-Юме. Не треба тобі їхати туди, куди тепер їду я.

— Я поїду з тобою, — ще раз сказав Юм-Юм. — "Хлопець королівської крові на білому золотогривому коні разом зі своїм єдиним другом" — так сказано. І не можна міняти те, що визначено тисячі й тисячі років тому.

— Тисячі й тисячі років тому, — підтвердила ткаля. — Я пам'ятаю, як про це шепотів вітер надвечір, коли я садила ці яблуні, а це було дуже давно. Тисячі й тисячі років тому. Ходи-но, Міо, — звернулася вона до мене, — я полатаю твого плаща.

Ткаля відрізала шматок полотна й залатала дірку на плащі, яку я продер, коли їхав лісом. Потім підшила його блискучою тканиною, що легенько й м'яко огорнула мені плечі.

— Я віддаю свою найкращу тканину тому, хто врятує мою любу доню, — сказала ткаля. — А ще я дам тобі хлібину, що втишує голод. Їж цей хліб ощадливо! Бо ти їхатимеш голодними стежками.

Вона дала мені хлібину, і я щиро подякував їй. Тоді обернувся до Юм-Юма і спитав його:

— Тепер ми готові в дорогу?

— Готові, — відповів Юм-Юм.

Ми вийшли надвір, пішли стежкою поміж яблунями й сіли на коня. Жалібник розгорнув чорні крила й полетів у напрямку гір.

Табун білих коней стояв на місці й дивився нам услід, коли ми їхали між деревами. Коні не пішли з нами далі. Яблуневий цвіт білів у місячному сяйві, мов сніг. Мов сніг… Може, я ніколи більше не побачу прекрасного яблуневого цвіту.

Зачаровані птахи

Може, я ніколи більше не побачу яблуневого цвіту, зелених шумливих дерев і м'якої трави. Бо я їхав до країни, де не було жодної квіточки, де не могли рости і ні дерева, ні трава.

Ми їхали крізь ніч. Їхали дуже довго. Скоро осяяний місячним світлом ліс залишився позад нас, і ми пірнули в темряву. Місячне світло погасло, земля стала кам'яниста й тверда, навкруги здіймалися голі скелясті кручі. Вони підступали дедалі ближче, і зрештою ми опинилися на вузенькій темній стежці між двома високими чорними горами.

— Якби ця стежка була не така темна, — сказав Юм-Юм, — якби ці гори були не такі чорні, а ми не такі малі й самітні!

Стежка йшла закрутами, і здавалося, що за кожним із них на нас чигало безліч небезпек. Мірамісові здавалося те саме. Він увесь тремтів і водно намагався повернути назад. Та я міцно тримав повід і змушував його йти далі. Стежка ще повужчала. Темні гори обабіч неї повищали. Темрява стала ще густіша. Нарешті ми досягли місця, схожого на браму, — вузенької ущелини між скелями. А за нею залягала пітьма, чорніша за всю пітьму світу.

— Країна Чужинецька, — прошепотів Юм-Юм. — Це вхід до Країни Чужинецької.

Мірамісзавзято опирався. Він ставав дибки й так іржав, що нам важко було слухати його. Ми чули тільки те страхітливе іржання. Бо за ущелиною була глуха пітьма. Глуха, а однаково небезпечна. Вона чигала на нас. Тільки й чекала, щоб ми проїхали в ущелину.

Я знав, що мушу їхати в ту пітьму. Але вже не боявся. Тепер, коли я довідався, що мені тисячі й тисячі років тому визначено проїхати в ту темну ущелину, я посмілішав. Адже це моя доля. Може, я й не повернуся з цієї мандрівки, та однаково такого страху, як перше, в мене вже не було.

Я погнав Мірамісв пітьму. Кінь збагнув, що я не дозволю йому повернутися назад, тому блискавично проскочив крізь вузьку браму й помчав далі темними шляхами Країни Чужинецької. Ми їхали крізь ніч, нас огортала чорна пітьма, ми не знали, куди нас веде дорога.

Та зі мною був Юм-Юм. Він сидів позаду, міцно тримався за мене, і я любив його, як ніколи. Бо я був не сам, я мав із собою друга, як і визначено тисячі років тому.

Я не знав, скільки ми їхали пітьмою. Може, недовго, а може, багато годин. Чи, може, тисячі й тисячі років, принаймні нам так здавалося. Ми їхали, наче вві сні, наче в кошмарному сні, від якого прокидаєшся з криком і ще довго нажахано тремтиш. Але то був не сон, від якого можна прокинутися. Ми все їхали та й їхали і не знали, куди. Не знали, скільки здолали шляху. Просто їхали крізь ніч.

Зненацька Мірамісзупинився. Ми досягли озера. І воно було страшніше за найстрашніший сон. Мені часом снилося, що переді мною розлягається велика чорна вода. Але ні я, ні жодна людина на світі ніколи не бачила вві сні такої води, як та, що з'явилася перед моїми очима. То була наймертвіша, найчорніша вода на світі. Круг озера здіймалися тільки високі, чорні, голі скелі. Над водою літало багато птахів: їх не було видно, тільки чутно. Я зроду не чув нічого сумнішого за їхній крик. О, як мені було їх шкода! Вони ніби благали допомоги. В їхньому крикові бриніла розпука і ридання.

На другому боці озера, на найвищій скелі стояв великий замок. У ньому світилося лише одне вікно. Воно скидалося на лихе око, жорстоке, небезпечне, моторошне око, що дивилося на нас із ночі і бажало нам зла.

Замок лицаря Като! Там, на другому боці чорної води, мешкав мій ворог, і я приїхав сюди, щоб стати з ним на герць. Лихе око, що дивилося з-за озера, вжахнуло мене, хоч я твердо поклав собі не боятися. Але ж як я, такий малий, міг перемогти лихого, жорстокого лицаря Като?

— Тобі потрібен меч, — сказав Юм-Юм.

Тільки-но він вимовив ці слова, як ми почули, що поблизу хтось жалібно стогне.

— Ох… ох… я помираю з голоду, ох… ох!..

Я розумів, що небезпечно йти на голос того, хто там стогнав. Бо то могла бути пастка. Але я подумав собі: хай оуде, що буде, а я підійду до нього й подивлюся може, йому справді потрібна допомога.

— Треба глянути, хто то, — сказав я Юм-Юмові.-іреоа допомогти йому.

— Я піду з тобою, — мовив Юм-Юм.

— А ти, Мірамісе, постій тут, — сказав я і погладив коня по лобі.

Він боязко заіржав.

— Не бійся, ми скоро повернемось.

Той, що стогнав, не міг бути далеко, та однаково ми ніяк не знаходили його в темряві. Аж ось почувся його голос:

— Ох… ох… Я помираю з голоду, ох… ох!..

Ми наосліп рушили туди, звідки долинав стогін, спотикаючись у темряві об каміння й раз по раз падаючи, і врешті натрапили на стару хатину. То була маленька хижка, що давно б уже завалилась, якби не спиралася на скелю. Віконце в ній тьмяно світилося, тож ми тихенько підійшли до нього й зазирнули всередину. Там сидів старий, худий, розпатланий дідок і стогнав:

— Ох… ох… я помираю з голоду, ох… ох!..

Ми зайшли до хатини. Дідок зразу замовк і витріщив на нас очі. Ми стояли за порогом, а він перелякано дивився на нас, наче ніколи не бачив таких, як ми. Потім звів худі, немічні руки, немов хотів оборонитися від нас.

— Не робіть мені кривди! Не робіть мені кривди! Я сказав, що ми не прийшли кривдити його.

— Ми почули, що ви голодні, і прийшли дати вам хліба. Я відломив шматок хліба від того буханця, що мені дала ткаля, і простяг старому. Він дивився на мене так само, як і перше. Я підніс йому хліб ближче до рота, але він ще дужче злякався, наче подумав, що я хочу заманити його в якусь пастку.

— Беріть, — сказав я. — І не бійтеся.

Старий обережно простяг руку і взяв у мене шматок хліба. Спершу він потримав його в долонях, тоді понюхав. І заплакав.

— Це справді хліб, хліб, що втишує голод, — прошепотів він.

Старий почав їсти. Я зроду не бачив, щоб хтось так жадібно їв. Сльози котилися в нього по щоках, а він усе їв і їв. Доївши хліб, він визбирав усі крихти до найменшої і аж тоді підвів на нас очі й запитав:

— Ви сказали, що тут є люди, які кують зброю, — мовив я.

Старий глянув на мене майже сердито.

— Ти не боїшся втратити своє молоде життя?

— Де живуть ті, що кують зброю? — замість відповісти йому запитав я.

— Тихо, — мовив старий і квапливо зачинив вікно. — Тихо, бо можуть почути вивідувачі!

Він підкрався до дверейі притулив до них вухо.

— Наче нікого немає. Та однаково не можна бути певним. Вивідувачі нишпорять скрізь.

Потім старий нахилився до мене і прошепотів мені в саме вухо:

— Підеш до Зброяра й передаси йому вітання від Ено. Скажеш, що тобі потрібен меч, який розтинає камінь. І скажеш, що ти лицар із Країни Далекої. — Він довго дивився на мене, тоді додав: — Адже ти приїхав із тієї країни, правда?

— Правда, — замість мене відповів Юм-Юм. — Міо лицар і королевич. Королевич Міо з Країни Далекої. І йому потрібен меч.

— А як утрапити до Зброяра? — спитав я.

— Він живе у найглибшій печері найчорнішої гори, — відповів старий. — Дорога туди лежить через Мертвий Ліс. А тепер іди!

Він знову підійшов до вікна й відчинив його. І звідти, з боку озера, я знов почув у темряві скорботний крик птахів.

— А тепер іди, королевичу Міо! — ще раз сказав старий. — Я тут уболіватиму за тебе, щоб тобі пощастило.

Та може, вже завтра вранці я почую над озером квиління нового птаха.

У мертвому лісі

Не встигли ми зачинити за собою двері Енової хатини, як почули іржання Мірамісa, гучне й розпачливе. Кінь наче кликав мене: "Міо, допоможи мені!"

У мене серце мало не зупинилося з ляку.

— Юм-Юме, що вони роблять з Мірамісом? — крикнув я. — Ти чуєш? Що вони роблять з Мірамісом?

— Не кричи, — відповів Юм-Юм. — Вони його спіймали… Вивідувачі…

— Вивідувачі спіймали мого Мірраміса? — знов крикнув я, не думаючи про те, чи мене хтось почує чи ні.

— Кажу тобі, цить! — прошепотів Юм-Юм. — А то й нас спіймають.

Але я не слухав його. Мірраміс, мій любий кінь! Вони спіймали мого коня і хочуть забрати його від мене! А він же найкращий кінь на світі!

Я знову почув іржання Мірраміса, і мені здалося, що він справді кличе: "Міо, допоможи мені!"

— Ходімо, глянемо, що вони з ним роблять, — сказав Юм-Юм.

Перелазячи в пітьмі через скелі, то плазом, то рачки, чіпляючись за визубні, ми побралися вперед. Я поздирав собі пальці об гострі краї каміння, але був у такому розпачі, що не відчував болю.

Він стояв на високій скелі білий-білісінький і аж світився в темряві. Мій Мірраміс, найбіліший і найкращий кінь на світі!

Він шалено іржав і ставав дибки, щоб звільнитися. Та його оточило п'ятеро чорних вивідувачів, і двоє тримали за вуздечку. Сердешний Мірраміс був дуже наляканий, та й не дивно. Бо ті чорні розвідники були страшні й розмовляли між собою страшними хрипкими голосами. Ми з Юм-Юмом підкралися до них, скільки було змоги, й залягли за каменем, тому чули кожне їхнє слово.

— Переправимо коня в чорному човні навпростець через Мертве Озеро, — сказав один із них.

— Так, навпростець через Мертве Озеро до лицаря Като, — сказав другий.

Мені кортіло крикнути, щоб вони не чіпали мого коня, але я стримався. Бо коли й мене спіймають вивідувачі, хто тоді стане на герць із лицарем Като? Ох, чому якраз мені судилося стати з ним на герць? Лежачи за каменем, я щиро жалкував, що не залишився вдома у свого тата-короля, де б у мене ніхто не відняв коня. Я й далі чув квиління зачарованих птахів над озером, але вже не переймався ними. Нехай собі лишаються зачарованими, аби тільки я повернув свого золотогривого Міраміса.

— Хтось, мабуть, перейшов кордон, — сказав один вивідувач. — Хтось, мабуть, приїхав цим білим конем. Серед нас є ворог.

— То й добре, що він серед нас, — мовив другий. — Нам буде легше його спіймати. І лицареві Като буде легше розтоптати його й знищити.

Від цих слів я здригнувся. Це ж я ворог, що перейшов кордон! Це ж мене лицар Като хотів розтоптати й знищити! Я ще дужче пожалкував, що приїхав сюди. Я тужив за своїм татом-королем. Цікаво, чи він також тужить за мною і не спить? Я б так хотів, щоб він прийшов сюди й допоміг мені. Я б сказав йому: "Я знаю, ви хочете, щоб я став на герць із лицарем Като, але прошу вас, дозвольте мені не змагатися з ним! Допоможіть мені повернути Міраміса, і ходімо звідси! Ви ж знаєте, що в мене ніколи досі не було коня, і я його дуже полюбив. І знаєте, що в мене ніколи досі не було тата. Якщо лицар Като спіймає мене, я вже не повернуся до вас. Допоможіть мені вибратися звідси! Я не хочу тут довше залишатися. Я хочу бути з вами. Хочу повернутися додому на Острів Зелених Лук разом із Мірамісом". І ось, коли я лежав за скелею і думав так, мені здалося, наче я почув голос свого тата-короля. Може, я

тільки уявив собі це, а проте мені справді здалося, що я почув татів голос.

— Міо, мій Міо, — сказав він.

І більше нічого. Та я збагнув, чого він хотів: щоб я був відважний, не лежав за каменем і не плакав, як дитина, хоч вивідувачі й забрали в мене Мірамісa. Адже я був уже не той Міо, що будував курені в трояндовому садку, мандрував пагорбами Острова Зелених Лук і грав на сопілці, а лицар. Я був лицар, але добрий лицар, не такий, як Като. А лицар повинен бути мужній і не плакати. Тому я вже не плакав, хоч вивідувачі потягли Мірамісa До озера й завели у великий чорний човен. Я не плакав, хоч кінь іржав так, наче вони шмагали його батогом.

Не плакав, коли вивідувачі сіли в човен і я почув плюск чорної води під ударами весел. Плюск ставав дедалі тихіший, і скоро я почув останнє розпачливе іржання Мірамісa десь далеко серед озера. Потім човен зовсім зник, але я не плакав. Бо я був лицар.

Не плакав? Ще й як плакав! Лежав за каменем, притулившись лобом до твердої землі, і ридав ридма. Добрий лицар повинен казати правду. А як казати правду, то я плакав. Плакав за Мірамісом. Довго плакав, а ще коли згадав, які в нього були віддані очі, то заридав, як ніколи досі. Ткаля казала, що сотня білих коней плакала кривавими сльозами за вкраденим лошам. Може, і я плакав кривавими сльозами за Мірамісом, але не знав цього. Адже в такій пітьмі не можна було помітити своїх сліз. Мій золотогривий Мірамісе! Його забрали, і я більше ніколи його не побачу!

Юм-Юм нахилився й поклав мені руку на плече.

— Годі тобі плакати, Міо, — сказав він. — Пора йти до Зброяра. Тобі потрібен меч.

Я ще не виплакався, але проковтнув сльози. Проковтнув через силу, і ми рушили шукати Зброяра.

"Іди через Мертвий Ліс", — сказав Ено. А де ж він?

— Нам треба знайти Зброяра, поки скінчиться ніч, — сказав я Юм-Юмові. — Темрява ховатиме нас від вивіду-вачів. Нам треба знайти той Мертвий Ліс ще цієї ночі.

Ми перебралися через скелі назад до хатини Ено. Вона стояла тиха, з неї вже не чути було стогону. Ми пішли далі в темряві і врешті добралися до Мертвого Лісу. В ньому стояла мертва тиша, не віяв вітер, не шелестіло листя, бо на деревах не було зеленого листя, яке могло б шелестіти. Тільки стирчали мертві, чорні стовбури з чорним сучкуватим мертвим гіллям.

— Ось ми і в Мертвому Лісі, — сказав Юм-Юм, коли ми опинилися серед тих дерев.

— Так, ми зайшли в ліс, — мовив я, — але хтозна, чи колись вийдемо з нього.

Бо в такому лісі справді легко було заблукати. Такий ліс хіба може часом приснитися: ти йдеш, і йдеш, і ніяк не виберешся з нього. Ми трималися за руки, як маленькі, заблудлі діти. Мертві дерева стояли так густо, що ми насилу посувалися вперед.

— Якби дерева не виросли так густо, — сказав Юм-Юм, — якби пітьма не була така чорна і якби ми не були такі малі й самітні!

Ми все йшли і йшли. Інколи до нас долинали далекі голоси — то розмовляли вивідувачі. Ено правду казав, що люди лицаря Като нишпорять скрізь. Їх було повно в Мертвому Лісі. І коли ми чули їхні

голоси десь за деревами, то зупинялися, не зважуючись навіть дихнути. Потім рушали далі.

— Яка довга ця ніч у Мертвому Лісі! — сказав Юм-Юм. — Та ще довший шлях до печери Зброяра.

— А ти віриш, що ми знайдемо… — почав я.

І враз замовк. Слова застрягли у мене в горлі. Бо між деревами з'явилася довга лава чорних вивідувачів. Вони сунули просто на нас, і я знав, що тепер усьому кінець. Юм-Юм також побачив їх і тільки міцніше стиснув мене за руку. Вивідувачі ще не помітили нас, та скоро мали помітити — і ми пропали. Я вже не зможу стати на герць із лицарем Като. І напевне вже другої ночі старий Ено почує над озером квиління двох нових птахів.

Вивідувачі надходили все ближче й ближче, а ми стояли, мов прикипіли до місця. Раптом сталося щось дивовижне. Чорний стовбур старого дерева біля самих нас розчахнувся, і я побачив, що він усередині дуплистий. І не встиг я усвідомити, що й до чого, як ми з Юм-Юмом уже сиділи в тому дуплі, тремтячи, мов двоє пташенят, коли поблизу ширяє шуліка. Тим часом вивідувачі вже надійшли до нас, і ми почули, про що вони балакають.

— Хтось наче розмовляв у Мертвому Лісі, — сказав один із них. — Хто б це міг бути?

— Між нами є ворог, — сказав другий. — Певне, це він розмовляв у Мертвому Лісі.

— Якщо ворог в Мертвому Лісі, то ми скоро спіймаємо його, — сказав іще один голос. — Шукаймо скрізь!

Ми почули, як вони кинулись шукати між деревами. Почули їхню скрадливу ходу перед нашим стовбуром і принишкли всередині дупла, малі й налякані.

Довго шукали вивідувачі, але не знайшли нас. Їхні голоси почали поволі віддалятися. Нарешті стало тихо. Дуплисте дерево врятувало нас.

Я не міг збагнути, чому воно врятувало нас. Може, цілий Мертвий Ліс так ненавидів лицаря Като, що ладен був допомагати тому, хто прийшов стати з ним до бою? Може, й це дерево колись було зелене, з буйним свіжим листям, що шелестіло, як у ньому гуляв вітер? А жорстокість лицаря Като вбила й отруїла його. Навряд чи дерево вибачило тому, хто вбив його зелене листя. Отож воно й захотіло допомогти мені, що прийшов стати на герць із лицарем Като.

— Дякую, любе дерево, — сказав я, коли ми вибралися з дупла.

Але дерево стояло тихе, мертве й нічого не сказало нам у відповідь. Ми рушили далі Мертвим Лісом. Ми знову йшли і йшли.

— Уже світає, а ми й досі не знайшли печери Зброяра, — сказав Юм-Юм.

Атож, ніч добігала кінця. Але світанок тут був не такий ясний, як удома. Навколо залягав моторошний сірий туман, майже зовсім темний. Я згадав світанки на Острові Зелених Лук. Ох, як гарно було їздити верхи на Мірамісі по росяній траві, де блищала кожна стеблинка! Я почав думати про Мірамісa й майже забув, де ми. Тому не здивувавсь і зовсім не злякався, коли почув, що до нас наближається цокіт копит. Мені здалося, що це біжить Мірамісс. Але Юм-Юм стиснув мене за руку й прошепотів:

— Послухай! Мертвим Лісом їдуть вивідувачі.

І я збагнув, що все пропало. Тепер уже ніхто не врятує нас. Скоро ми побачимо між деревами чорних вивідувачів, а вони побачать нас. І налетять, мов буря, тільки нахиляться, схоплять нас, кинуть на коней та й помчать далі до замку лицаря Като. І я вже не битимуся з ним. І завтрашньої ночі старий Ено почує над озером скорботне квиління двох нових птахів.

Усе пропало. Тепер я був певен цього. Цокіт копит наближався. Та зненацька сталося щось несподіване. Перед нами розступилася земля, і я побачив невеличку печеру. І не встиг я усвідомити, що й до чого, як ми з Юм-Юмом уже сиділи в ній, зіщулені і тремтячі, як двоє зайченят, коли поблизу нипає лис.

Ми сховалися саме вчасно. Загриміли копита, і вивідувачі проїхали просто над печерою. Ми почули цокіт копит і важку конячу ступу по стелі печери. На нас посипалася земля. А ми сиділи принишклі, малі й налякані.

Потім запала тиша. Така тиша, наче в Мертвому Лісі не було жодного вивідувача. Та ми ще довго сиділи й дослухалися.

— Мабуть, можна вже вилазити, — нарешті сказав я.

Раптом ми знов почули жахливий цокіт копит. Вивідувачі повертались назад. Над нашими головами знов загриміли копита. Вивідувачі почали перегукуватись, тоді позлазили з коней і посідали на землю перед самим війстям до печери. Ми навіть бачили їх крізь те війстя. Вони були так близько, що ми могли б доторкнутися до них. І ми чули їхню розмову.

— Лицар Като наказав спіймати ворога, — мовив один. — Ворога, що приїхав на білому коні, треба спіймати цієї ночі, так наказав лицар Като.

— Ворог десь серед нас, — мовив другий вивіду-вач. — Нам треба знайти його і взяти в полон. Шукаймо скрізь!

Вивідувачі сиділи біля самої печери й балакали про те, як вони братимуть нас у полон. Сиділи чорні, страшні серед мертвих дерев у моторошному сірому світанку. А їхні коні закусували вудила й рили копитами землю.

— Шукаймо, шукаймо скрізь, — мовив один вивіду-вач. — А що це за отвір у землі?

— Мабуть, печера, — відповів другий. — Може, ворог заховався там? Шукаймо скрізь!

Ми з Юм-Юмом пригорнулись один до одного. Я збагнув, що тепер усе пропало.

— Я зараз спробую ткнути туди списом, — сказав котрийсь із вивідувачів. — Якщо ворог там, я його наштрикну на вістря.

І ось у війсті з'явився чорний спис. Ми відсунулись якомога далі в печеру. Але спис міг туди досягти, і його вістря дедалі наближалося до нас. Воно тикалось на всі боки, проте в нас не втрапило. Встромилося навіть у стіну між мною і Юм-Юмом, але нас не зачепило.

— Шукаймо! Перешукаймо цілий ліс! — почули ми голос знадвору. — Лицар Като наказав спіймати ворога. Але тут його немає.

Після цього вивідувачі посідали на своїх чорних коней і поїхали геть.

Ми були врятовані. Печера сховала нас. Я дивувався: чому? Може, навіть земля ненавиділа лицаря Като й рада була допомогти тому, хто прийшов стати з ним на герць? Може, колись на цій землі росла м'яка зелена трава, що на світанку вкривалася росою? А жорстокість лицаря

Като вбила й отруїла її. Навряд чи земля могла вибачити тому, хто вбив її м'яку траву, яка тут колись росла. Тож вона прихистила того, хто прийшов стати до бою з лицарем Като.

— Дякую, люба земле, — сказав я, коли ми вилізли з печери.

Та земля не відповіла нам. Вона лежала тиха, наче мертва, а війстя до печери взагалі зникло.

Ми йшли і йшли. Мертвий Ліс скінчився, і дорогу нам загородили гори й прямовисні скелі. Мене охопив розпач, бо це були скелі навколо Мертвого Озера, до якого ми знов прибилися. Ми з Юм-Юмом не знали, що нам робити. Все надаремне, ми ніколи не знайдемо Зброяра. Ми проблукали цілу ніч у Мертвому Лісі й тепер знов опинилися там, звідки почали. Он стоїть сіра занедбана хатина Ено. Вона притулилася до скелі, щоб не впасти.

Притулилася до чорної, як вугілля, скелі.

— Це, видно, і є найчорніша гора на світі, — сказав Юм-Юм.

Так, це найчорніша гора, але де в ній печера Зброяра? "Найглибша печера в найчорнішій горі", — сказав Ено.

— Ой, Юм-Юме, зараз ми… — почав я.

І враз замовк. Я знав, що тепер усе пропало. Бо з Мертвого Лісу до нас мчала довга лава чорних вивідува-чів. Частина з них бігла, а частина їхала верхи на чорних конях, і всі сунули просто на нас. Вони помітили нас і гучно закричали чудними хрипкими голосами:

— Ворог серед нас! Ось він! Ловімо його! Ловімо! Лицар Като наказав узяти ворога в полон!

Ми з Юм-Юмом стояли, впершись спинами в скелю, й дивились, як до нас наближаються вивідувачі. Так, тепер усе пропало. Я ніколи не стану до бою з лицарем Като. На серце мені наліг камінь. Мені хотілося впасти на землю й заплакати. Вже другої ночі старий Ено почує над озером птаха, що кричатиме гучніше й сумніше за інших. Ено стане біля вікна й стиха скаже сам до себе:

— То літає королевич Міо.

Найглибша печера в найчорнішій горі

І тоді сталося щось дивне. Скеля, в яку ми впиралися спинами, подалась, і не встиг я усвідомити, що й до чого, як ми опинилися всередині гори. Ми тремтіли, мов двоє ягнят, коли надходить вовк.

Тепер ми могли не боятись. Ми опинились в середині гори, а вивідувачі лишились назовні, бо гора зійшлася, не лишивши жодного отвору. До нас вони не могли добратися, але ми чули їхні голоси.

— Шукаймо, шукаймо скрізь! — гукали вони. — Ворог був серед нас, а тепер десь зник. Шукаймо скрізь!

— Шукайте, шукайте, тут ви нас не знайдете, — мовив я. Ми з Юм-Юмом дуже зраділи й голосно засміялися в середині гори. Та враз я згадав про Мірамісa й перестав сміятись.

Озирнувшись навкруги, ми побачили, що опинилися у великій печері. Тут було темно, але не зовсім. Невідомо звідки сюди пробивалося тьмяне світло. З печери розгалужувалося в глиб гори багато ходів.

У найглибшій печері найчорнішої гори жив Зброяр — так сказав Ено. Мабуть, котрийсь із цих темних ходів і вів до Зброяра, але котрий саме? Ми не знали. Доведеться довго поблукати, поки ми знайдемо його.

— Ну, принаймні в найчорнішу гору ми вже ввійшли, — сказав Юм-Юм.

— Ввійшли, та я думаю, що ніколи не вийдемо з неї, — відповів я.

Бо в цій горі справді можна було заблукати. Така гора, буває, часом присниться: ти без кінця блукаєш дивними темними ходами й ніяк не можеш вибратися з них.

Ми з Юм-Юмом узялися за руки й рушили в глиб гори. Ми відчували себе малими й заблуканими, а до найглибшої печери, мабуть, треба було далеко йти.

— Якби ця гора не була така моторошна, — сказав Юм-Юм. — І якби ці ходи не були такі темні, а ми не були такі малі й самітні.

Ми йшли і йшли. Ходи розгалужувалися на всі боки. Вони утворювали в горі ціле плетиво. Часом тьмяне світло яснішало і ми бачили перед собою метрів на два, а часом залягала така пітьма, що нічого не було видно. І ходи часом ставали такі низькі, що доводилося згинатись, а часом стеля підіймалася високо, як склепіння в церкві. На стінах проступала волога, було холодно, і ми щільніше закутувались у плащі, щоб не змерзнути.

— Мабуть, ми ніколи не втрапимо до печери Зброяра, — сказав Юм-Юм.

Ми зголодніли і з'їли трохи хліба, що втишує голод. Небагато, бо не знали, скільки ще нам доведеться ним годуватись.

Ми їли йдучи, і коли я доїв свій шматок, ми досягли місця, де хід знов розгалужувався натроє.

Зі стіни скапувала вода, а я відчував спрагу. Я зупинився, щоб напитись. Вода була не дуже добра, проте іншої ми не мали. Напившись, я обернувся до Юм-Юма, але його не було. Він зник. Мабуть, не помітив, що я зупинивсь напитися води, й пішов собі далі, гадаючи, що я йду за ним.

Спершу я був спокійний. Я стояв на розгалуженні й прикидав, котрим ходом пішов Юм-Юм. Не міг же він зайти далеко, треба лише гукнути, й він озветься. — Юм-Юме, де ти? — з усієї сили крикнув я. Але мій голос прозвучав тільки якимось страхітливим шепотом. Це була дивна гора. Її стіни вбирали в себе мій голос, приглушували його до шепоту. А той шепіт вертався назад. Багаторазовою луною котився в порожнистій горі.

— Юм-Юме, де ти?.. — лунав мій шепіт у темних ходах. — Юм-Юме, де ти?.. Юм-Юме, де ти?..

І я злякався. Спробував гукнути ще голосніше, але гора посилала далі мій крик тільки шепотом. Я не міг повірити, що чую свій власний голос, а не чийсь інший. Голос того, хто сидить у середині гори і кривить мене.

— Юм-Юме, де ти?.. Юм-Юме, де ти?.. Юм-Юме, де ти?.. — шептала луна.

О, як я злякався! Я кинувся в прохід ліворуч і трохи пробіг ним, тоді вернувся назад до розгалуження й побіг ходом праворуч, потім знов вернувся й побіг тим ходом, що був посередині. Котрим із них пішов Юм-Юм? Я вже не зважувався гукати, бо той шепіт був страшніший за все. Я лише сподівався, що Юм-Юм відчує, який він мені потрібний, і сам повернеться до мене.

Хід знов розгалужувався. Знов пішли нові ходи на всі боки, і я бігав ними й без кінця шукав Юм-Юма. Я намагався не плакати, адже я був

лицар. Та тієї хвилини вже не мав сили втриматись. Коли я подумав про те, що Юм-Юм теж бігає котримось із цих ходів і сумним голосом кличе мене, то впав на нерівну кам'яну долівку й заплакав так гірко, як тоді, коли вивідувачі спіймали мого Мірамісa. Тепер у мене не було вже ні Мірамісa, ні Юм-Юма. Я залишився сам-один. Я плакав і жалкував, що приїхав сюди. Я не розумів, як мій тато-король міг захотіти, щоб я поїхав у Країну Чужинецьку і став до бою з лицарем Като. Якби він був тут! Я б тоді сказав йому:

— Бачите, який я самітний. Юм-Юм зник, а ви ж знаєте, що тепер, коли в мене не стало Бенка, він мій найкращий друг. І ось у мене немає вже і Юм-Юма. Я залишився сам-самісінький, а все тому, що ви захотіли, аби я став на герць із лицарем Като.

Я вперше подумав, що мій тато-король не зовсім справедливий, бо це він послав мене в таку небезпечну подорож. Та поки я лежав і плакав, отак собі думаючи, мені здалося, ніби я почув татів голос. Я знав, що це мені тільки здалося, а однаково я виразно почув, як він сказав:

— Міо, мій Міо.

І більше нічого. Але цими словами тато ніби хотів сказати мені, щоб я так не побивався, не занепадав духом. І я подумав, що, може, все-таки знайду Юм-Юма.

Я підвівся з кам'яної долівки. А коли підводився, з моєї кишені щось випало. То була сопілка, яку мені вирізав Нонно. Моя сопілка, на якій я грав разом з усіма, коли ми сиділи навколо вогнища на Острові Зелених Лук.

І я подумав: а що, як я й тепер заграю на сопілці? Що, як я заграю стародавню мелодію пастухів, якої нас навчив Нонно? Я згадав, як ми з

Юм-Юмом тоді сказали один одному: "Якщо ми колись розлучимося, то гратимемо цю мелодію".

Я приклав сопілку до уст, та боявся подути в неї. Боявся, що почую глухий звук, як від свого голосу. Але все-таки треба було спробувати. І я заграв стародавню мелодію.

Ох, як дзвінко, чисто вона зазвучала! Там, у темній горі, вона звучала дзвінко й гарно, може, навіть краще, ніж на Острові Зелених Лук!

Я дограв її до кінця, тоді прислухався. І далеко, дуже далеко почув у відповідь таку саму чисту мелодію. Вона звучала неголосно, та я знав, що це Юм-Юм відповідає мені. Ох, як я зрадів! Зроду так не радів!

Я радів, а однаково не зміг відразу стримати сльози, тому йшов темним ходом, грав на сопілці і плакав. Не дуже плакав, тільки ледь-ледь, коли переставав грати і слухав, чи не почую сопілку Юм-Юма. Його гра помалу ближчала, і я намагався йти в той бік, звідки вона долинала. Стародавня мелодія озивалася на мою гру дедалі ближче, чіткіше й голосніше. І враз у темному ході переді мною з'явився Юм-Юм. Юм-Юм, мій найкращий друг! Я про-стяг руку і доторкнувся до нього. Тоді поклав руку йому на плече, бо хотів переконатися, що це справді він. І то був він. Мій найкращий друг!

— Якщо я колись зустріну Нонно, то подякую, що він вирізав нам ці сопілки, — сказав Юм-Юм.

— І я подякую, — мовив я, а сам подумав, що ми більше ніколи не зустрінемо Нонно.

— А тепер у який бік ми підемо? — спитав я.

— Байдуже в який, аби тільки разом, — відповів Юм-Юм.

І я був такої самої думки. Ми ще довго йшли, але вже не почували себе малими й загубленими. Адже ми були разом і грали на сопілках. Як чисто й гарно звучала стародавня мелодія у цій найчорнішій горі, вона ніби втішала нас, допомагала нам не втрачати мужності!

Хід пішов униз, усе стрімкіше й стрімкіше. Скупе світло, що присвічувало нам тут, стало трохи яскравіше. Воно, мабуть, ішло від якогось вогню. Так, темний хід у горі освітлював відблиск вогню, що спалахував і пригасав.

Не перестаючи грати на сопілках, ми підходили до вогню все ближче й ближче. І так, награючи стародавню мелодію пастухів, ми зайшли до печери Зброяра.

У печері була кузня. В горні горів пекучий вогонь, а поряд, біля величезного ковадла, стояв Зброяр — такого кремезного й дужого чоловіка я ще ніколи не бачив. У нього був довгий рудий чуб, така сама довга руда борода й густі кущуваті брови. І таких великих, геть чорних від сажі рук, як у нього, я теж зроду не бачив. Коли ми зайшли до печери, він звів ті свої кущуваті брови і вражено глянув на нас.

— Хто це грає в моїй горі? — спитав він. — Хто це грає в моїй горі?

— Лицар зі своїм зброєносцем, — відповів Юм-Юм. — Лицар із Країни Далекої. Королевич Міо грає у вашій горі.

Зброяр підійшов до мене, доторкнувся чорним пальцем до мого лоба і вголос виповів свій подив:

— Яке в тебе ясне чоло! Які в тебе чисті очі! І як ти гарно граєш у моїй горі!

— Я прийшов попросити у вас меча, — мовив я. — Мене послав Ено.

— А навіщо тобі меч? — спитав Зброяр.

— Я хочу стати до бою з лицарем Като. Тільки-но я сказав, навіщо мені меч, як Зброяр заревів страшним голосом — я такого зроду не чув.

— Лицар Като! — крикнув він, аж гора здригнулася. — Лицар Като, смерть на його голову!

У темних ходах загриміла луна. Бо, коли закричав Зброяр, голос його не обернувся в шепіт. Ні, він загуркотів між кам'яними стінами ходів, мов грім.

Зброяр стояв, стиснувши чорні кулачиська, і відблиск вогню падав йому на обличчя, що потемніло з люті.

— Смерть на голову лицаря Като! — не переставав кричати він.

Відблиск вогню падав також на довгий ряд мечів, що висіли на стінах його печери. Вони страхітливо полискували й мінилися в тому відблиску. Я почав оглядати їх. Тоді Зброяр перестав вигукувати прокльони й підійшов до мене.

— Ти дивишся на мої мечі? — спитав він. — На мої гострі мечі? Я їх викував для лицаря Като. Бо я Зброяр лицаря Като.

— Якщо ви його Зброяр, то чому кричите: "Смерть на голову лицаря Като"? — спитав я.

Він так стиснув чорні кулаки, що кісточки побіліли, й відповів:

— Тому, що найдужче за всіх ненавидить лицаря Като його власний Зброяр.

Аж тепер я помітив, що він волочив за собою довгий ланцюг, яким був прикутий до кам'яної стіни. Ланцюг бряжчав, коли Зброяр ішов печерою.

— Чого ви прикуті в цій горі? — спитав я. — І чому не розпечете ланцюга на вогні й не розіб'єте його молотом?

— Лицар Като сам прикував мене тут, — відповів Зброяр. — А його ланцюгів не бере жоден вогонь і жоден молот. Ланцюги, зроблені із ненависті лицаря Като, нелегко розірвати.

— А чого вас прикуто таким ланцюгом? — спитав я.

— Того, що я Зброяр, — відповів він. — Я кую мечі, які вбивають добрих і невинних. Тому лицар Като і припнув мене найнадійнішим у світі ланцюгом. Він не може обійтися без моїх мечів.

Зброяр дивився на мене, і очі його горіли, мов вогонь.

— Я сиджу тут у печері й кую мечі для лицаря Като. Він знає, що я кую йому зброю вдень і вночі. Але є таке, про що він не знає. Хоча б про це.

Зброяр рушив у найтемніший куток печери і приніс звідти меча, що ряхтів у його руці, мов полум'я.

— Тисячі років я пробував викувати такого меча, що міг би розтинати камінь, — сказав він. — І аж цієї ночі мені нарешті пощастило. Ніколи досі мені не щастило викувати його, аж цієї ночі пощастило.

Він підняв меча і одним ударом глибоко ввігнав у кам'яну стіну.

— О, мій меч, моє палахке полум'я! — замурмотів він сам до себе. — Мій меч, що здатен розтинати камінь!

— А навіщо вам меч, що здатен розтинати камінь? — спитав я.

— Зараз дізнаєшся, — відповів він. — Цей меч викутий не на те, щоб убивати добрих і невинних. Цей меч призначений для самого лицаря Като. А тобі хіба не відомо, що в нього кам'яне серце?

— Ні, мені дуже мало відомо про лицаря Като, — мовив я. — Я тільки знаю, що маю стати з ним на герць.

— Атож, у нього кам'яне серце, — сказав Зброяр. — І ще залізний пазур.

— У нього залізний пазур? — перепитав я.

— А ти хіба не знав? — мовив Зброяр. — Правої кисті в нього немає, а замість неї — залізний пазур.

— Що ж він робить тим пазуром? — спитав я.

— Видирає в людей серце з грудей, — відповів Зброяр. — Схопить людину, проведе пазуром — і серця нема. Потім закладає їй у груди кам'яне. Він вважає, що всі, хто його оточує, повинні мати кам'яне серце.

Я здригнувся, коли почув це. І мені закортіло якнайшвидше стати на герць із лицарем Като.

Біля мене стояв Зброяр і чорними пальцями гладив свого меча. Це напевне був його найдорожчий скарб.

— Дайте мені меча, що може розітнути камінь, — попросив я. — Дайте мені його, щоб я став до бою з лицарем Като!

Зброяр зміряв мене довгим поглядом.

— Добре, я дам тобі свого меча, — нарешті сказав він. — Дам своє палахке полум'я. Тому що в тебе таке ясне чоло, такий чистий погляд і ти так гарно грав у моїй горі.

Він уклав мені в руку свого палахкого меча, і по моєму тілі наче пробіг вогонь, що додав мені сили й відваги.

Після цього Зброяр відхилив велику ляду. На мене дихнуло холодним вітром, і я почув шум розбурханих хвиль.

— Лицар Като багато знає, — сказав Зброяр. — Проте йому не відомо, що я пробився крізь гору й відчинив свою в'язницю. Я пробивався багато років, щоб мати це вікно зі своєї в'язниці.

Я підійшов до отвору і глянув на Мертве Озеро й на замок лицаря Като по той бік озера. Знов була ніч, і замок тонув у мороці, як і тоді, коли я бачив його востаннє. І так само світилося єдине вікно, ніби лихе око, що пильнувало Мертве Озеро.

Юм-Юм також підійшов до мене, і ми довго стояли мовчки, думаючи про те, що скоро будемо битися з лицарем Като.

Позад нас стояв Зброяр і стиха мурмотів сам до себе: — Скоро, скоро лицар Като стане до останнього свого бою.

Залізний пазур

Над озером висіли чорні хмари, а повітря бриніло від крику зачарованих птахів. На воді шаленіли чорні хвилі, піняві хвилі, що зараз затоплять наш утлий човник, а може, розіб'ють об кам'яне підніжжя замку лицаря Като.

Зброяр стояв біля отвору й спостерігав, як я відв'язував маленького човна. Човен був припнутий у невеличкій затоці, що вгризлася в саму гору і була схована між її високими скелями.

— Багато що знає лицар Като, — сказав Зброяр, — але про те, що Мертве Озеро вгризлося в мою гору, не знає. Про мою таємну затоку ніхто не знає, і ніхто не знає, що біля таємного містка під вікном, яке я пробив зі своєї печери, припнутий човен.

— Навіщо вам човен, коли ви не можете плавати? — спитав я.

— Можу. Я вилажу з цього отвору, наскільки стає мого ланцюга. І можу поплавати. Можу тричі вдарити веслом і трохи проплисти у своїй таємній затоці.

Він стояв у отворі гори над самим містком, великий, чорний, і я його майже не бачив у темряві. Але чув, як він сміявся дивним, моторошним сміхом, ніби ніколи не чув, як люди сміються.

— Багато що знає лицар Като, — мовив далі він. — Але не знає й того, хто плистиме цієї ночі Мертвим Озером у моєму човні.

— І ви теж одного не знаєте, — мовив я. — Не знаєте, чи побачите ще колись свого човна. Може, цієї ночі він спочине на дні озера. Наче колиску, гойдатимуть його хвилі на дні Мертвого Озера, а в колисці спочиватимуть Юм-Юм і я. Що ви на це скажете?

Зброяр тяжко зітхнув.

— Скажу тільки одне: спочивай спокійно, королевичу Міо. Спочивай спокійно в колисці, яку гойдатимуть хвилі.

Я вдарив веслами, і Зброяр зник з моїх очей. Його поглинула темрява. Та я ще почув його голос. Коли ми крізь вузький прохід вибиралися з таємної затоки в Мертве Озеро, він стиха гукнув:

— Будь обережний, королевичу Міо! Будь обережний, коли побачиш залізний пазур. Якщо ти не триматимеш напоготові меча, тобі буде кінець, королевичу Міо.

— Кінець, королевичу Міо… Кінець, королевичу Міо… — зашепотіли скелі навколо нас, і в тому шепоті, в тій луні почулося щось сумне й гнітюче.

Але я не мав часу думати про це, бо шалені хвилі Мертвого Озера накинулись на наш човен і шпурнули його далеко від гори Зброяра.

Ми з Юм-Юмом опинилися серед розбурханої води, ген-ген від берегів, і почували себе дуже малими й нещасними.

— Якби цей човен не був такий утлий, — сказав Юм-Юм, — якби озеро не було таке глибоке, а хвилі не були такі шалені і якби ми не були такі малі й самітні!

О, як скаженіли хвилі на Мертвому Озері! Я таких грізних хвиль іще ніколи не бачив. Вони накидалися на нас, били, трощили наш човен і шпурляли його далі, новим хвилям. Дарма було веслувати. Ми з Юм-Юмом тільки стримували веслами човен. Стримували з усієї сили. Та ось налетіла скажена хвиля й вирвала в нас одне весло. Тоді знов наскочила пінява хвиля і зламала друге весло. Хвилі ревли, клекотіли, здіймалися до неба навколо нас і нашого човна, такого малого й утлого, як і ми.

— От у нас і немає вже весел, — сказав Юм-Юм. — А скоро не буде й човна. Коли хвилі шпурнуть нас на скелі під замком лицаря Като, човен розіб'ється в друзки. Та він нам уже й не буде потрібен.

До нас злетілися зачаровані птахи. Вони кружляли над нами й жалібно квилили. Птахи літали так низько, що я бачив у темряві їхні маленькі блискучі очі.

— Ти не брат Нонно? — спитав я в одного з них.

— А ти не сестричка Їрі? — спитав я іншого.

Але вони тільки сумно дивилися на мене блискучими пташиними очима, і в їхньому квилінні бринів розпач.

Хоч у нас не було весел і човен не мав стерна, проте він плив просто до замку лицаря Като. Саме туди гнали його хвилі, саме там вони хотіли розтрощити нас об скелі. Ми мали загинути біля ніг лицаря Като — так, видно, хотіли хвилі.

Все ближче й ближче небезпечні скелі, все ближче й ближче чорний замок із пильним лихим оком, човен летить усе швидше й швидше і ще дужче скаженіють хвилі.

— Зараз, зараз... Ох, Міо, зараз нам буде кінець! — мовив Юм-Юм.

Але тієї миті сталося щось дивне. Коли ми вже подумали, що рятунку нам немає, хвилі раптом уляглися. Цілком уляглися. Вони легенько провели човен повз усі небезпечні рифи і, ледь погойдуючи його, прибили до стрімкої чорної скелі під замком лицаря Като.

Я не розумів, чому хвилі спершу так скаженіли, а потім уляглися. Може, вони теж ненавиділи лицаря Като й хотіли допомогти тому, хто прийшов стати з ним до бою? Може, Мертве Озеро було колись веселим

блакитним озером із затишними берегами, невеликим веселим озером, у якому ясної літньої пори віддзеркалювалось сонце й лагідні хвильки якого хлюпали об прибережні камені? Може, був такий час, коли біля його берегів купались і гралися діти й над водою лунали дзвінкі дитячі голоси, а не жалібне квиління зачарованих птахів, як тепер? Може, тому воно здіймалося навколо нас високими хвилями, може, тому зводило піняву стіну між нами і пильним лихим оком, що стежило за озером із замку?

— Дякую тобі, любе озеро, — сказав я. — Дякую вам, бурхливі хвилі!

Та хвилі вже зникли. Озеро було гладеньке, тихе, чорне й не відповідало мені.

А над нашими головами, високо на стрімкій скелі здіймався замок лицаря Като. Ми тепер були вже на його боці, були дуже близько від нього, і ця ніч мала стати ніччю боротьби. Цікаво, чи знають про це ті, хто чекав її тисячі років? Цікаво, чи знають вони, що боротьба має відбутися цієї ночі, і чи думають про мене? Чи думає про мене мій тато-король? Мабуть, думає. Напевне думає. Я знав, що він сидить на самоті далеко-далеко звідси, сумно думає про мене і проказує:

— Міо, мій Міо.

Я стиснув меча, і руку мені наче обпекло полум'я. На мене чекала страшна боротьба, і я не хотів зволікати. Мені кортіло якнайшвидше зустрітися з лицарем Като, якщо навіть я й загину. Я повинен був стати з ним до бою негайно, навіть якщо той бій скінчиться для мене смертю.

— Міо, я дуже голодний, — сказав Юм-Юм.

Я витяг шматок хліба, що втишує голод, і ми з'їли його на скелі під замком лицаря Като. Ми наїлися, подужчали і трохи повеселішали. Та це

був наш останній шматок, і ми не знали, коли знов матимемо щось попоїсти.

— Тепер нам треба вибратися на цю скелю, — сказав я Юм-Юмові. — Інакше ми не втрапимо до замку лицаря Като.

— Авжеж, — погодився Юм-Юм.

І ми полізли стрімкою скелею, що височіла над нами.

— Якби ця скеля не була така стрімка, — мовив Юм-Юм. — Якби ніч не була така темна і ми не були такі малі й самітні.

Ми все лізли й лізли. Дорога була дуже тяжка, і ми посувалися поволі. Ми чіплялися за каміння руками й ногами, вишукували кожну розколинку й кожен визубець, притискалися до скелі і пнулись угору. Часом я злякано думав, що зараз не витримаю, упаду вниз і буде по всьому. Та завжди останньої миті я знаходив за що вчепитися. Наче скеля сама висувала під моєю ногою маленький визубець, коли я вже мав упасти. Може, навіть ці тверді скелі ненавиділи лицаря Като й радо допомагали тому, хто прийшов стати з ним до бою?

Аж під самими хмарами стояв замок лицаря Като, і аж під самі хмари нам треба було вилізти, щоб досягти муру, який на вершечку скелі оточував замок.

— Скоро ми досягнемо муру, — пошепки сказав я Юм-Юмові, — переліземо через нього, а тоді...

Тієї миті я почув голоси. Це розмовляли в темряві вивідувачі. Двоє чорних вивідувачів, що охороняли мур.

— Шукаймо, шукаймо скрізь, — сказав один із них. — Лицар Като наказав спіймати ворога. Того ворога, що приїхав на білому коні, треба

спіймати, так наказав лицар Като. Шукаймо в гірських печерах, шукаймо між деревами в лісі, шукаймо у воді і в повітрі. Шукаймо близько від замку й далеко від нього, шукаймо скрізь!

— Шукаймо близько від замку, — сказав другий. — Нам треба шукати близько. Може, ворог біля нас. Може, він у темряві видряпується скелею, шукаймо скрізь!

У мене серце мало не вискочило з грудей, коли я побачив, що вивідувач запалює смолоскип. Якщо він посвітить униз за мур, то неодмінно помітить нас. А якщо помітить, то все пропало. Досить йому буде штовхнути нас довгим списом, і ми полетимо вниз. І тоді їм уже не треба буде шукати ворога, що приїхав на білому коні. Почується тільки наш зойк, коли ми полетимо в Мертве Озеро і зникнемо в ньому назавжди.

— Шукаймо, шукаймо скрізь, — знов сказав перший вивідувач. — Посвіти за мур, може, саме цієї хвилини ворог видряпується вгору, шукаймо скрізь!

Другий вивідувач підняв руку зі смолоскипом і нахилився за мур. Світло впало на скелю, і ми зіщулилися, мов двоє мишенят, що зачули кота. Світло смолоскипа наближалося, воно посувалось уздовж муру і ось-ось мало впасти на нас.

— Тепер уже… тепер уже… О Міо, тепер уже все пропало! — прошепотів Юм-Юм.

Раптом сталося щось дивне. З озера знялася пташина зграя. Всі зачаровані птахи залопотіли крильми й шугнули просто на нас. Один із них нагнався на смолоскип, і він випав з руки вивідувача. Ми побачили, як униз пролетіла вогненна стрічка, й почули сичання смолоскипа, що погас у воді. Але за ним у воду полетіла ще одна вогненна стрічка. Це

спалахнув птах, що врятував нас. З охопленими полум'ям крильми він потонув у хвилях Мертвого Озера.

Нас дуже засмутила загибель птаха.

— Дякую, бідолашна пташко, — прошепотів я, хоч і знав, що вона не почує цього й ніколи вже нічого не почує.

Мене душили сльози з жалю за пташкою, але я мусив думати про вивідувачів. Ми все ще були по цей бік муру, і все ще на нас чекало багато небезпек.

Вивідувачі розлютилися на птаха. Вони стояли вгорі на мурі й лаяли його. Мені видно було їхні бридкі чорні голови й чути було їхні бридкі голоси, коли вони перемовлялися між собою.

— Шукаймо, шукаймо скрізь, — казали вони. — Може, ворог десь далі, може, він спинається скелею десь в іншому місці, шукаймо скрізь!

Вони відійшли трохи далі й почали обстежувати інший бік муру.

— Пора! — прошепотів я Юм-Юмові. — Пора!

І ми перебралися через мур. Швидко видряпалися на нього й так само швидко стрибнули в темряву, просто до замку лицаря Като. Ми припали до темної кам'яної стіни й завмерли, бо дуже боялися, що вивідувачі помітять нас.

— Як ми потрапимо до середини замку? — пошепки спитав Юм-Юм. — Як ми потрапимо до найтемнішого замку на світі?

Тільки-но він сказав ці слова, як кам'яна стіна подалася, і перед нами тихо-тихенько відчинилася темна брама. Ми не почули жодного

звуку. То була моторошна мертва тиша, не схожа на жодну іншу тишу. Аби брама була хоч ледь зарипіла, коли відчинялася! Аби хоч ледь рипнули завіси, аби хоч почувся якийсь шурхіт, усе-таки не було б так моторошно. Але то була найтихіша з усіх брам.

Ми з Юм-Юмом узялися за руки й зайшли до замку лицаря Като. Ніколи ми ще не почували себе такими малими й ніколи ще не були такі налякані, як тепер.

Бо ніде темрява не була така чорна, ніде холод не був такий крижаний, а тиша така лиховісна, як тут, у замку лицаря Като.

Від брами вгору вели вузькі кручені сходи. То були найвищі і найчорніші з усіх сходів, які я будь-коли бачив.

— Якби темрява не була така моторошна, — прошепотів Юм-Юм. — Якби лицар Като не був такий жорстокий, а ми не були такі малі й самітні!

Я міцно стиснув свого меча, і ми рушили вгору сходами — я попереду, а Юм-Юм за мною.

Часом мені снилося, що я ходжу в якомусь темному чужому домі. В страшному незнайомому домі. Снилися темні тісні кімнати, в яких я задихався замкнений, підлога, що западалася й відкривала глибоке провалля саме тоді, коли я хотів ступити на неї, сходи, які зненацька завалювалися і разом з ними я падав додолу. Та жоден із тих будинків уві сні не був такий страшний, як замок лицаря Като.

Ми все йшли і йшли крученими сходами, але не знали, що нас чекає вгорі, там, де вони кінчалися.

— Міо, мені страшно, — прошепотів позад мене Юм-Юм.

Я обернувся і хотів узяти його за руку. Та раптом він зник. Зник крізь стіну. Я не розумів, як це сталося. Я залишився на сходах сам, у тисячу разів самітніший, ніж був тоді, коли заблукав у Чорній Горі, у тисячу разів самітніший, ніж будь-коли досі. Мене охопив розпач. Голосно гукати його я не зважувався, тільки торкався руками стіни в тому місці, де він зник, схлипував і пошепки кликав:

— Юм-Юме, де ти? Юм-Юме, вернися!

Проте під моїми пальцями була гладенька, холодна стіна. На ній не було жодної щілини, звідки міг би з'явитися Юм-Юм. І навколо стояла така сама мертва тиша, як досі. Від Юм-Юма не долинуло жодної відповіді. Дарма я пошепки кликав його крізь сльози, всюди було тихо.

Я почав далі спинатися сходами вгору. Мабуть, ніхто на світі не почував себе таким самітним, як я тоді. Мабуть, нічия хода не була така важка, як моя. Я насилу підіймав ноги, а східці були такі високі, і їх було так багато.

Так багато… А однаково один із них був останній. Та я не знав, що він останній. Не знав, що сходи скінчилися, цього не знаєш, коли підіймаєшся сходами в темряві. Я ступив крок і не знайшов під ногами опори. Я крикнув і почав падати, намагаючись за щось ухопитися. Мені пощастило вхопитися за той останній східець. Я по вис на руках і замахав ногами, шукаючи опори. Але не знаходив її. Я висів над темним бездонним проваллям. Як же я боявся! І не бачив ніякого рятунку. Зараз я впаду, і всьому буде край, подумав я. Ох, допоможіть мені, хто може, допоможіть!

Сходами хтось ішов. Мабуть, це Юм-Юм.

— Юм-Юме, любий, допоможи мені, — прошепотів я.

Я не бачив його, адже навколо було темно, хоч в око стріль. Не бачив Юм-Юмового ласкавого обличчя і очей, таких схожих на очі Бенка. Але почув його відповідь.

— Авжеж, візьмися за мою руку, і я допоможу тобі, — прошепотів той, кого я вважав за Юм-Юма. — Візьмися за мою руку, і я допоможу тобі!

І я взявся за його руку. Але то була не рука. То був залізний пазур.

Страшнішого меча я ще не бачив у своєму замку.

Колись я, мабуть, забуду все це. Колись я, мабуть, перестану згадувати лицаря Като. Забуду його страшне обличчя, страшні очі і страшний залізний пазур. Я палко чекаю того дня, коли він зітреться з моєї пам'яті. Тоді я забуду і його жахливий покій.

Він мав у замку покій, повітря в якому було просякнуте злом. Це там він сидів дні і ночі й кував лихо. Ніч у ніч і день у день сидів він там і кував лихо. Повітря там було таке просякнуте злом, що звичайна людина не могла ним дихати. Зло спливало звідти струменями і вбивало все гарне й живе за вікном, пожирало все зелене листя, і всі квітки, і всю шовковисту траву, каламутним серпанком обгортало сонце, і там ніколи не було справжнього дня, тільки ніч і ледь ясніший присмерк, майже такий самий, як ніч. Тому не дивно, що вікно в його покої завжди світилося над Мертвим Озером, ніби лихе око. То світилося крізь вікно зло лицаря Като, коли вночі він сидів у своєму покої й кував лихо. Цілими ночами й цілими днями сидів він там і кував лихо.

До того покою і привели мене. Лицар Като спіймав мене, коли я мусив триматися обома руками, щоб не впасти, й не міг витягти меча. А потім на мене напали його чорні вивідувачі і привели до його покою. Там уже стояв Юм-Юм. Він був блідий і засмучений. Побачивши мене, він прошепотів:

— Ох, Міо, тепер усе пропало.

Зайшов лицар Като, і ми на власні очі побачили, який він страшний. Ми дивилися на його жахливе обличчя, а він мовчки дивився на нас. І його зло лилося на нас, мов холодний струмінь, палило наші обличчя, мов пекучий вогонь, просякало крізь наші голови, крізь наші руки, ятрило нам очі, заповнювало легені, коли ми дихали.

Я відчував, як мене заливали хвилі його зла, і був такий стомлений, що не міг підняти меча. Але до цього й не дійшло. Бо вивідувачі простягли мого меча лицареві Като, а він аж здригнувся, коли глянув на нього.

— Страшнішого меча я ще не бачив у своєму замку, — сказав він вивідувачам, що охороняли його.

Він підійшов до вікна й довго стояв там, зважуючи меча в руці.

— Що мені зробити з цим мечем? — мовив нарешті він. — Добрих і невинних такою зброєю не можна вбити, то навіщо він мені?

Лицар Като глянув на мене страшними зміїними очима й побачив, як мені хотілося заволодіти мечем.

— Я втоплю його в Мертвому Озері, — сказав він. — Утоплю в найглибшому місці Мертвого Озера. Бо страшнішого меча я ще не бачив у своєму замку.

Він узяв меча й викинув крізь вікно. Я побачив, як меч блиснув у повітрі, і мене охопив розпач. Адже Зброяр тисячі й тисячі років виковував меча, що міг би розітнути камінь. Тисячі й тисячі років люди чекали і сподівалися, що я переможу лицаря Като. А тепер він утопив мого меча в Мертвому Озері. Я вже його не побачу, все пропало.

Лицар Като підійшов до нас і став так близько, що його зло мало не задушило мене.

— Що мені зробити з цими ворогами? — сказав він. — Що мені зробити з цими ворогами, які приїхали здалеку, щоб убити мене? Треба подумати. Я можу дати їм пташину одежу, нехай літають і кричать над Мертвим Озером тисячі й тисячі років.

Він ковзнув по нас страшними змііними очима й задумався.

— Так, я можу одягти їх у пташиний одяг, — знов сказав він. — Або одним махом видерти їм з грудей серце й дати натомість кам'яне. А тоді, коли вони матимуть кам'яне серце, я можу зробити їх своїми служниками.

"Ох, зроби мене краще птахом!" — хотів крикнути я. Бо мені здавалося, що не може бути нічого гіршого за кам'яне серце. Та я не крикнув. Я розумів, що, коли попрошу обернути мене в птаха, лицар Като зразу вкладе мені в груди кам'яне серце.

Лицар Като зміряв нас страшним поглядом з голови до ніг.

— Або ще можу замкнути їх до вежі, нехай там помруть з голоду, — повів він далі. — В мене є багато птахів і багато служників. Мабуть, я таки замкну їх до вежі, нехай помруть там з голоду.

Розмірковуючи так, він пройшовся покоєм з кутка в куток, і кожна думка, яка зринала у нього в голові, ще дужче насичувала повітря злом.

— У моєму замку з голоду помирають за одну ніч, — сказав він. — Така довга тут ніч і такий великий голод, що за одну-однісіньку ніч помирає кожен.

Лицар Като зупинився переді мною, поклав мені на плече залізного пазура й повів далі:

— Я тебе добре знаю, королевичу Міо. Я знав, що ти приїхав, тільки-но побачив твого білого коня. Я тут чекав на тебе. І ти прийшов. Ти сподівався, що це буде ніч боротьби.

Він нахилився й просичав мені просто до вуха:

— Ти сподівався, що це буде ніч боротьби, але ти помилився, королевичу Міо. Це ніч голоду. А коли вона скінчиться, в моїй вежі лежатиме лише кілька білих кісток. Це буде все, що залишиться від королевича Міо та його зброєносця.

Він постукав залізним пазуром по великому кам'яному столі, що стояв посеред покою, і відразу з'явився новий гурт вивідувачів.

— Замкніть їх у вежу, — мовив він, показуючи на нас залізним пазуром. — Замкніть їх у вежу на сім замків і поставте сімох вартових перед дверима. А ще сімдесят вивідувачів нехай вартують у всіх залах, у всіх коридорах і на всіх сходах між моїм покоєм і вежею.

Він сів до столу й повів далі:

— Я хочу спокійно сидіти тут, кувати лихо, і нехай мене не турбує ніякий королевич Міо. Коли скінчиться ніч, я піду до вежі поглянути на білі кістки. Прощавай, королевичу Міо! Хай тобі добре спиться в моїй вежі голоду!

Вивідувачі потягли мене з Юм-Юмом через цілий замок до вежі, де ми мали померти. І скрізь, у всіх залах і коридорах, уже була виставлена варта, що мала охороняти шлях між вежею і покоєм лицаря Като. Невже він так боїться мене, що виставив таку сторожу? Невже боїться мене без меча, за сімома замками і з сімома вартовими перед дверима?

Поки ми йшли до своєї в'язниці, вивідувачі міцно тримали нас за руки. Ми довго, дуже довго добиралися до неї через великий темний замок. В одному місці ми проходили повз вікно галереї, з якого можна було виглянути на подвір'я. Посеред нього стояв прикований до стовпа кінь. Він був чорної масті, і біля нього стояло чорне лошатко. В мене тьохнуло серце, коли я побачив коня. Бо я згадав про Мірамісa, якого вже ніколи не побачу. Цікаво, що з ним сталося, може, він теж уже мертвий? Але вивідувач шарпнув мене за руку й потяг далі. Більше я не думав про Мірамісa.

Ми прийшли до вежі, де мали перебути свою останню ніч. Відчинилися важкі залізні двері, і нас загнали всередину. Потім двері зачинилися за нами, і ми почули, як вивідувачі сім разів обернули ключа. Ми з Юм-Юмом залишилися самі у своїй в'язниці.

То було кругле приміщення з товстими кам'яними стінами. В ньому було віконце, заґратоване залізними штабами, і крізь нього ми чули квиління зачарованих птахів, що літали над Мертвим Озером.

Ми вмостилися на кам'яній долівці, малі й налякані. Ми ж бо знали, що маємо померти, поки скінчиться ця ніч.

— Якби смерть не була така страшна, — сказав Юм-Юм. — Якби смерть не була така страшнюща, а ми не були такі малі й самітні!

Ми трималися за руки. Міцно трималися за руки, сидячи на голій кам'яній долівці. Нам уже почав дошкуляти голод, та ще й не схожий ні на який інший голод. Він давив нас, висмоктував із нас усю силу і кров, нам хотілося лягти, заснути і більше ніколи не прокидатися. Але нам не можна було спати, ще не можна. Ми вирішили відганяти від себе сон, скільки здужаємо. Тому, чекаючи смерті, почали говорити про Країну Далеку.

Я згадав свого тата-короля, і на очі мені навернулися сльози. Та від голоду я був такий кволий, що сльози тільки тихенько спливали по моїх щоках. Юм-Юм теж плакав, так само тихо, як і я.

— Якби Країна Далека не була так страшенно далеко, — прошепотів він. — Якби не був так далеко Острів Зелених Лук, а ми не були такі малі й самітні!

— Пам'ятаєш, як ми ходили пагорбами Острова Зелених Лук і грали на своїх сопілках? — спитав я. — Пам'ятаєш, Юм-Юме?

— Пам'ятаю, але це було так давно, — відповів Юм-Юм.

— Ми й тут можемо заграти на своїх сопілках, — сказав я. — Можемо заграти стародавню мелодію пастухів, поки нас зморить голод і ми заснемо.

— Гаразд, заграймо її ще раз, — пошепки сказав Юм-Юм.

Ми витягли сопілки. Наші кволі руки насилу тримали їх, та ми почали грати стародавню мелодію. Юм-Юм, граючи, плакав, і сльози тихо текли в нього по щоках. Може, і я плакав, так само як і він, не знаю. Стародавня мелодія була дуже гарна, але бриніла так тихо, ніби розуміла, що й вона скоро має замовкнути. Та хоч як тихо ми грали, зачаровані птахи почули її. Почули негучні звуки і цілою зграєю підлетіли до нашого віконця. Крізь грати я бачив їхні блискучі, сумні пташині очі. Потім птахи відлетіли, і ми перестали грати, бо не мали вже сили.

— От ми й заграли востаннє, — сказав я, ховаючи сопілку до кишені.

Там лежало ще щось, і я помацав рукою, що то таке. Виявилося, що то ложечка, яка належала колись сестричці Їрі.

Я хотів, щоб зачаровані птахи повернулись, я б тоді показав їм ложечку. Може, сестричка Їрі впізнає її. Але вони більше не з'являлися за нашим віконцем.

Я впустив ложечку додолу, бо рука моя була дуже квола.

— Дивись, Юм-Юме, — сказав я, — в нас є ложечка.

— Так, ложечка є, — відповів він, — але що нам із неї, коли нема ніякої їжі.

Юм-Юм ліг на долівку й заплющив очі. Він більше не мав сили розмовляти. Я теж був страшенно стомлений. Мені дуже хотілося їсти. Будь-чого, аби тільки їсти. Найдужче я хотів хліба, що втишує голод, але знав, що вже ніколи не скуштую його. А ще хотів напитися води з кринички, яка втамовує спрагу. Але знав, що вже ніколи її не питиму. Ніколи, ніколи більше я не питиму й не їстиму. Я навіть згадував кашу, яку тітка Едля давала мені на сніданок і яку я дуже не любив. Навіть таку кашу я б тепер їв, і вона б мені дуже смакувала. О, якби чогось попоїсти… Будь-чого! З останньої сили я підняв ложечку, засунув до рота і уявив собі, ніби я їм.

І раптом відчув у роті щось дивовижне. В ложечці було щось їстівне, щось таке на смак, як хліб, що втишує голод, і вода з кринички, яка втамовує спрагу. В ложечці були хліб і вода, а смачнішої їжі я не міг собі уявити. Вона повернула мені силу і прогнала голод. Ложечка тим і була незвичайна, що не залишалась порожня, весь час наповнювалася, і я їв із неї, аж поки наївся досхочу.

Юм-Юм лежав долі з заплющеними очима. Я всунув йому ложечку до рота, і він почав їсти ніби крізь сон. Він так і не розплющив очей, а коли наївся, то сказав:

— Ох, Міо, мені снився чудовий сон. Тепер уже не страшно померти. Мені приснився хліб, що втишує голод.

— Це був не сон, — сказав я.

Юм-Юм розплющив очі, підвівся й нарешті зрозумів, що живий і не голодний. Ми обидва не могли надивуватися, навіть повеселішали, хоч яке нас чекало лихо.

— Та що з нами зробить лицар Като, коли ми не помремо з голоду? — занепокоєно спитав Юм-Юм.

— Аби тільки він не дав нам кам'яних сердець, — відповів я. — Я так боюся кам'яного серця, мені здається, що воно муляє в грудях і ятрить їх.

— Ніч іще не скінчилася, — сказав Юм-Юм. — Лицар Като ще не з'явився. Поговорімо про Країну Далеку, поки настане ранок. Присунься ближче до мене, щоб не так мерзнути.

У нашій в'язниці було дуже холодно, і ми тремтіли. Мій плащ зсунувся додолу. Мій плащ, якого ткаля підшила зі споду чарівною тканиною. Я підняв його і тільки-но загорнувся в нього, як Юм-Юм крикнув:

— Міо! Міо, де ти?

— Я тут, де ж іще? — відповів я. — Тут, біля дверей. Юм-Юм присвітив навколо себе недопалком свічки, який нам дали на цю останню ніч. Він почав присвічувати на всі боки і ще дужче злякався.

— Я тебе не бачу, — сказав він. — Я ж не осліп, бо мені видно двері, важкі замки і все, що тут є.

І тоді я помітив, що накинув плаща навиворіт: блискуча тканина, якою його підшила ткаля, була зверху. Я скинув плаща, щоб одягти його як слід, і Юм-Юм знов крикнув:

— Не лякай мене так! Де ти ховався?

— А тепер ти бачиш мене? — спитав я.

— Певне, що бачу, — сказав Юм-Юм. — Де ти щойно ховався?

— Під своїм плащем, — відповів я. — Видно, ткаля зробила його невидимим.

Ми кілька разів попробували загортатися в плащ, і він ставав невидимий, коли ми вивертали його.

— Тепер кричімо якнайдужче, — мовив Юм-Юм. — Може, вивідувачі прийдуть глянути, чого ми галасуємо. Тоді ти прокрадешся повз них. Прокрадешся повз них у своєму невидимому плащі, виберешся з замку лицаря Като й повернешся додому, до Країни Далекої.

— А ти, Юм-Юме?

— Мені доведеться залишитись, — відповів Юм-Юм, і голос у нього ледь затремтів. — Адже в тебе тільки один невидимий плащ.

— У мене тільки один невидимий плащ, — мовив я. — І тільки один друг. Ми разом помремо, якщо немає способу врятуватися обом.

Юм-Юм обняв мене.

— Я дуже хотів би, щоб ти втік звідси й повернувся додому, до Країни Далекої. Та однаково радий, що ти хочеш залишитися зі мною. Намагаюсь не радіти, а не можу.

Тільки-но він сказав ці слова, як сталося щось дивне. Зачаровані птахи повернулися. Вони тріпали крильми біля віконця і тримали щось у дзьобах. Усі гуртом тримали якусь річ, видно, щось важке. То був меч. Мій меч, здатний розітнути камінь!

— Ох, Міо! — вигукнув Юм-Юм. — Зачаровані птахи дістали твого меча з дна Мертвого Озера!

Я кинувся до віконця, квапливо простяг руку крізь грати і взяв меча. Він мерехтів, мов полум'я, і краплі води, що стікали з нього, теж яскріли вогнем.

— Дякую вам, любі птахи! — сказав я.

Та вони тільки подивилися на мене блискучими сумними пташиними очима і, жалібно заквилівши, полетіли понад Мертвим Озером.

— Ох, як добре, що ми заграли на сопілках! — сказав Юм-Юм. — А то б птахи не знайшли шляху до нашої в'язниці.

Я не дуже дослухався, що він каже. Я стояв із мечем у руці, зі своїм палахким полум'ям! Я відчував себе таким дужим, як ніколи досі. У мене аж у голові паморочилося. Я згадав про свого тата-короля. Так, він напевне думає про мене.

— Тепер, Юм-Юме, — сказав я, — для лицаря Като настала година його останнього бою.

Юм-Юм зблід, очі його якось дивно заблищали.

— Як же ти відімкнеш замки? — спитав він. — І як пройдеш повз сім вартових і сімдесят вивідувачів?

— Сім замків я відімкну своїм мечем. А мій плащ сховає мене від семи вартових і сімдесяти вивідувачів.

Я накинув плаща на плечі. Чарівна тканина блищала так яскраво, що могла освітити весь замок лицаря Като. Проте Юм-Юм сказав:

— Я тебе не бачу, Міо, хоч і знаю, що ти біля мене. Я почекаю тебе тут, поки ти повернешся.

— А якщо я ніколи не повернуся? — сказав я і замовк. Адже я не знав, хто переможе в цьому останньому бою: я чи лицар Като.

У нашій в'язниці на довгу хвилю запала тиша. Потім Юм-Юм сказав:

— Якщо ти ніколи не повернешся, Міо, ми будемо думати один про одного. Будемо думати один про одного, скільки нам стане сили.

— Так, Юм-Юме. Своєї останньої години я думатиму про тебе і про свого тата-короля.

Я махнув мечем, і він розітнув залізні двері, ніби вони були з тіста. Бо для меча, що здатен розтинати камінь, залізні двері були мов тісто. І так само нечутно, як тісто, він розрубав тверде залізо.

Кількома ударами я вирізав міцні замки, тоді відчинив двері. Вони ледь зарипіли. Перед дверима стояло сім вартових. Коли двері зарипіли, вони враз обернулися в мій бік. Я стояв у своєму блискучому плащі. Він так світився, що вартові мали б мене побачити.

— Щось зарипіло, — сказав один із них.

— Так, щось зарипіло в темряві, — озвався другий. Вони почали роззиратися на всі боки, але не побачили мене.

— Це, мабуть, зарипіла лиха думка лицаря Като, що пролітала повз нас, — сказав третій вартовий.

Але мене вже там не було. Я поспішав далі. Однією рукою стискав меча, другою притримував плаща і чимдуж біг до покою лицаря Като.

Скрізь, і в залах, і в коридорах, і на сходах, стояли його вивідувачі. Весь темний, понурий замок був повний чорних вивідувачів. Та вони мене не бачили. І не чули. А я поспішав до покою лицаря Като.

Я вже не боявся. Ніколи ще я не відчував такої відваги.

Я вже був не тим Міо, що споруджував курені в трояндовому садку і грався на Острові Зелених Лук. Я був лицар на бойовій стежці й чимдуж біг до покою лицаря Като.

Я поспішав. Мій чарівний плащ маяв у мене за плечима, маяв і яскрів у темному замку. А я мчав до покою лицаря Като.

Меч у моїй руці палахкотів, мов полум'я, яскрів і мінився. Я не відпускав руків'я і мчав до покою лицаря Като.

Я думав про свого тата-короля. І знав, що й він думає про мене. Ось-ось почнеться бій. Він мене не лякав. Я був безстрашним лицарем з мечем у руці. І я мчав до покою лицаря Като.

У голові в мене загуркотіло, наче я підійшов до водоспаду. Я стояв перед дверима до покою лицаря Като.

Я відчинив двері. Лицар Като сидів біля кам'яного столу спиною до мене. Навколо нього повітря було просякнуте злом.

— Обернися, лицарю Като! — сказав я. — Зараз почнеться твій останній герць!

Він обернувся. Я зірвав із себе плаща і став перед ним з мечем у руці. Його страшне обличчя скривилось і посіріло, а в страшних очах заблисли ляк і ненависть. Він квапливо схопив свого меча, що лежав біля нього на столі. І так почався його останній герць.

Лицар Като теж мав страшного меча. Але не такого страшного, як мій. Мій меч дзвенів, яскрів і палахкотів, розтинав повітря, мов блискавка, і безжально відбивав удари лицаря Като.

Цілу годину тривав той герць, на який чекали тисячі й тисячі років. Мовчазний, моторошний двобій. Мій меч блискавкою літав у повітрі й стинався з мечем лицаря Като. Та нарешті я вибив меча з його руки. Лицар Като стояв переді мною без зброї і знав, що двобій скінчився.

Тоді він роздер на грудях свій чорний оксамитовий жупан і крикнув:

— Дивись, щоб ти влучив у серце! Дивись, щоб ти влучив просто в моє кам'яне серце! Воно мене так довго муляло й так мене ятрило!

Я глянув йому у вічі й помітив щось дивне. Помітив, що лицар Като прагне позбутися свого кам'яного серця. Може, найдужче ненавидів лицаря Като сам лицар Като.

Я, не зволікаючи, підняв свого полум'яного меча, підняв на таку висоту, що прохромив наскрізь страшне кам'яне серце лицаря Като.

Тієї миті він зник. Так, наче його й не було. Але на підлозі лишилася купа каміння. Тільки купа каміння. І залізний пазур.

На підвіконні в покої лицаря Като сиділа сіра пташка й билася об шибку. Я раніше її не бачив, не знаю, де вона була. Я підійшов до вікна й відчинив його, щоб випустити пташку. Вона шугнула вгору й радісно защебетала. Видно, довго сиділа в неволі.

Я трохи постояв біля вікна, дивлячись услід пташці. І побачив, що ніч скінчилася й настав ранок.

Міо, мій Міо

Так, настав ранок, гарний, погідний ранок. Ясно світило сонце, й легенькі подмухи літнього вітру ворушили мені чуба. Я вихилився з вікна і глянув на озеро. Воно радісно синіло, і в ньому віддзеркалювалося сонце. Зачарованих птахів десь не було.

Ох, який то був гарний день! Такого дня якраз би гратися. Я глянув на воду, побрижену ранковим вітерцем. Мені закортіло кинутись в озеро — адже кожному кортить скочити у воду, як він дивиться на неї згори. Може, не завжди, але майже завжди кортить. Я уявив собі, як бризнула б вода, якби я щось кинув у неї з такої висоти. Я не мав чого кидати, крім меча, і я кинув його. Приємно було дивитися, як він летів у повітрі і як бризнула на всі боки вода, коли він упав у неї. Меч зник у глибині, а на поверхні води почали розходитись великі кола, що дедалі більшали й більшали і розійшлися по всьому озері. Дуже приємно було дивитися на них.

Але я не мав часу стояти, поки ті кола зникнуть. Треба було швидко вертатися до Юм-Юма. Я знав, що він тривожиться й чекає на мене.

Я побіг тим самим шляхом, що годину тому мчав сюди. Великі зали й довгі коридори тепер стояли порожні й тихі. В них не було жодного чорного вивідувача. Вони всі десь ділися. У просторі зали зазирало сонце. Крізь вікна галереї воно освітлювало павутину під склепінням, і видно було, який той замок старий і занедбаний.

Скрізь було тихо й порожньо, і я злякався, що Юм-Юм також зник. Я побіг ще швидше. Та коли наблизився до вежі, то почув, що Юм-Юм грає на сопілці. Я зрадів і заспокоївся.

Я відчинив двері до нашої в'язниці й побачив на долівці Юм-Юма. Він весь засяяв мені назустріч, схопився з долівки і сказав:

— Я дуже тривожився, тому весь час грав на сопілці.

— Тепер уже нема чого тривожитися, — відповів я. Ми обидва були такі раді, що тільки дивились один на одного і сміялися.

— Тепер ходімо звідси, — сказав я. — Ходімо і більше сюди не вертаймося.

Ми взялися за руки й вибігли з замку лицаря Като. Ми опинилися на подвір'ї. І хто б, ви думали, кинувся мені назустріч? Мірамiс! Мій золотогривий Мірамiс! Побіч нього бігло біле лошатко.

Мірамiс підскочив до мене. Я обняв його за шию, пригорнувся до його чудової голови й зашепотів йому на вухо:

— Мій Мірамісе, мій Мірамісе!

Він дивився на мене відданими очима, і я знав, що він так само тужив за мною, як я за ним.

Посеред подвір'я стримів стовп, а біля нього лежав ланцюг. І я збагнув, що Мірамiс теж був зачарований. Він був тим чорним конем, що вночі стояв тут, прив'язаний ланцюгом. А лошатко було не інакше як те, що його лицар Като викрав із Пущі. Це через нього сто білих коней плакали кривавими сльозами. Тепер їм уже не доведеться плакати. Скоро їхнє лошатко повернеться назад.

— А де решта тих, кого викрав лицар Като? — спитав Юм-Юм. — Де ділися зачаровані птахи?

— їдьмо до озера й пошукаймо їх там, — сказав я. Ми сіли на Мірамісa, а лошатко чимдуж побігло за нами. Ми виїхали з замку, і тієї миті почули щось дивне й страшне. Почули позад себе такий жахливий гуркіт, що аж земля задрижала. То розвалився замок лицаря Като, за одну мить обернувся у величезну купу каміння. Не було вже вежі, не було порожніх зал, не було ні темних кручених сходів, ні вікон галереї, не було нічого. Була тільки величезна купа каміння.

— Замку лицаря Като більше немає, — сказав Юм-Юм.

— Так, від нього лишилося саме каміння, — додав я.

Від скелі, на якій стояв замок, до озера в'юнилася стежка. Вона була вузенька й стрімка. Та Мірамісспускався нею дуже обережно, ставив копита легенько й обачно, і так само йшло за ним лошатко. І ми щасливо з'їхали вниз.

На кам'яній плиті під самою кручею стояла зграйка дітей. Вони, видно, чекали на нас, бо кинулись нам назустріч, і їхні обличчя засяяли.

— О, та це ж брати Нонно! — вигукнув Юм-Юм. — І сестричка Їрі, і всі решта! Зачарованих птахів уже немає!

Ми зіскочили з Мірамісa. Діти оточили нас. Вони трохи бентежились, але були радісні й привітні. Один хлопчик, брат Нонно, взяв мене за руку і сказав тихо, ніби не хотів, щоб хтось почув його слова:

— Я дуже радий, що ти взяв мого плаща. І дуже радий, що ми вже не зачаровані.

А одна дівчинка, сестричка Їрі, теж підступила до мене. Ніяковіючи, відвертаючи очі в бік озера, вона тихо сказала:

— Я дуже рада, що моя ложечка в тебе. І дуже рада, що ми вже не зачаровані.

Другий брат Нонно поклав мені руку на плече і сказав:

— Я дуже радий, що ми змогли витягти з води твого меча. І дуже радий, що ми вже не зачаровані.

— Тепер той меч знов лежить на дні озера, — мовив я. — Та хай собі лежить, бо нам ніколи більше не треба буде ніякого меча.

— Не треба. І ми б не змогли його вдруге витягти звідти, — сказав брат Нонно, — бо ми вже не зачаровані птахи.

Я обвів поглядом дітей і спитав:

— А хто з вас ткалина дочка?

Запала тиша. Діти мовчали.

— Хто з вас ткалина дочка? — спитав я вдруге, бо хотів сказати їй, що мій плащ підшитий тканиною, яку виткала її мати.

— Ткалина дочка звалась Мілімані, — озвався нарешті брат Нонно.

— А де вона? — спитав я.

— Он там лежить, — відповів брат Нонно.

Діти розступилися. На кам'яній плиті біля самої води лежала дівчинка. Я підбіг до неї і став навколішки. Дівчинка не ворушилася і не розплющувала очей. Вона була мертва. Її личко було біле, як сніг, і маленьке, а тіло геть обпалене.

— Вона налетіла на смолоскип, — пояснив брат Нонно. Мене охопив розпач. Мілімані загинула через мене!

Як я міг радіти, як міг тішитись, коли Мілімані загинула через мене!

— Не сумуй, — сказав брат Нонно. — Мілімані сама цього хотіла. Вона зумисне налетіла на смолоскип, хоч знала, що її крила спалахнуть.

— Хай і так, але ж вона загинула, — в розпачі сказав я. Брат Нонно взяв Мілімані за обпалені руки і сказав:

— Нам доведеться залишити тебе тут, Мілімані. Бо ми підемо додому, тільки ще заспіваємо тобі нашу пісню.

Діти посідали на кам'яну плиту навколо дівчинки й заспівали пісню,- яку самі склали для неї:

Сестричко наша, о Мілімані!

Сестричка наша в озеро впала,

в озеро впала, спаливши крильця.

О Мілімані, о Мілімані!

Тихенько спиш ти і вже не встанеш,

не встанеш більше, не злинеш більше

з сумним квилінням над темним плесом.

— Не злине над темним плесом, бо його вже немає, — сказав Юм-Юм. — Є тільки ласкаве озерце. І хвильки в тому озерці співають про Мілімані, що заснула на його березі.

— Якби її було в що загорнути, — сказала сестричка Їрі. — В щось м'якеньке, хай би їй не муляв твердий камінь.

— Загорнемо її в мій плащ, — мовив я. — Загорнемо у ту тканину, яку виткала її мати.

Я загорнув Мілімані у свій плащ, підбитий чарівною тканиною. Та тканина була м'якіша за яблуневий цвіт, ніжніша за нічний легіт, що пестить траву, тепліша за червону кров серця, і її виткала мати Мілімані. Я обережно загорнув бідолашну дівчинку в плащ, щоб їй було м'якше лежати на кам'яній плиті.

І сталося диво. Мілімані розплющила очі й глянула на мене. Хвилину вона ще лежала нерухомо і тільки дивилася на мене. Потім сіла і вражено повела очима навколо. Мабуть, побачене ще дужче її вразило, бо вона сказала:

— Яке блакитне озеро!

Тільки це й сказала. Тоді скинула з себе плаща й підвелася. На тілі в неї не лишилося жодного опіку. Ми дуже зраділи, що вона ожила.

На озері з'явився човен. Хтось дужими ударами весел борознив його поверхню. Коли човен приплив ближче, ми впізнали тих, що сиділи в ньому. То були Зброяр і старий Ено.

Невдовзі їхній човен уперся в кам'яну плиту, і вони вискочили на берег.

— А що я казав! — громовим голосом вигукнув Зброяр. — А що я казав! Казав, що скоро лицар Като стане до свого останнього бою.

До мене підійшов схвильований Ено.

— Я хочу тобі щось показати, королевичу Міо, — мовив він і простяг до мене зморщену руку.

На долоні в нього лежав зелений листочок, маленький гарний листочок, тендітний, ніжний, ще блідий, з тоненькими прожилками.

— Це з Мертвого Лісу, — сказав Ено. — Я знайшов його на дереві в Мертвому Лісі годину тому.

Він задоволено кивнув сивою, скуйовдженою головою.

— Я щодня ходитиму до Мертвого Лісу дивитися, чи не з'являться там ще якісь зелені листочки, — повів далі він. — А цей візьми собі, королевичу Міо.

Він поклав листочок мені в руку. Мабуть, думав, що кращого подарунка й бути не може. Потім знов кивнув головою і сказав:

— Я вболівав за тебе, королевичу Міо. Сидів у своїй хатині і вболівав за тебе. Хотів, щоб тобі пощастило.

— А що я казав! — втрутився Зброяр. — Казав, що скоро лицар Като стане до свого останнього бою.

— А як ви повернули собі човна? — спитав я Зброяра.

— Мені його пригнали хвилі, — відповів він.

Я глянув на гору по той бік озера, де була Зброярева кузня і стояла хатина Ено. На озері з'явилося більше човнів. Вони один за одним випливали з ущелини та заток, і в них сиділи незнайомі люди. Бліді, виснажені люди, що вражено, захоплено дивилися на сонце й на блакитну воду. Адже вони досі ніколи не бачили сонця. А тепер воно ясно світило над озером, над навколишніми скелями, і всюди було гарно й весело. Тільки велика купа каміння на замковій скелі була негарна. Та я подумав собі, що колись вона заросте мохом. Колись м'який зелений мох сховає під собою те каміння, і ніхто не знатиме, що там був замок лицаря Като.

Я колись бачив гарні квітки, що люблять рости в моху. Вони скидаються на малесенькі дзвоники й ростуть у розколинах між камінням. Колись, може, такі маленькі рожеві дзвоники виростуть у моху на руїнах замку лицаря Като. І ті руїни стануть гарні.

Дорога додому була далека, але неважка. Менші діти їхали на Мірамісі, а найменші, зовсім маленькі, — на лошатку. Їм було дуже весело їхати на ньому. Ми, решта, йшли пішки аж до Пущі.

Ми добралися до неї вночі, і вона обернулася в Пущу Місячного Сяйва, так самісінько, як першого разу. Між деревами залягала тиша. Та ось Мірамісе заіржав голосно й нестримно, і десь далеко з Пущі йому у відповідь заіржали сто білих коней, так само голосно й нестримно. Ті коні мчали до нас, і їхні копита лунко били в землю. Лошатко теж почало іржати. Воно намагалося іржати так голосно й нестримно, як великі коні, але в нього виходило тихе, смішне іржання, майже нечутне. Та коні однаково почули його. Ох, як же вони зраділи, що лошатко вернулося додому! Вони з'юрмилися навколо нього, всі хотіли підійти якнайближче, торкнутись його, переконатися, що воно справді вернулося додому.

Тепер ми мали сто коней, тож не було потреби йти далі пішки. Кожна дитина мала коня. Сам я сів на Мірамісе, а Юм-Юм, як завжди,

позад мене, бо не хотів їхати на жодному коні, крім Мірамісa. Одна дівчинка, найменша з усіх, їхала на лошатку.

Ми мчали Пущею, і яка ж гарна була та сотня білих коней у місячному сяйві!

Скоро ми побачили між деревами щось біле. То були розквітлі яблуні навколо ткалиної хатини. Білі кучугури тендітного яблуневого цвіту навколо хатини, що була достоту ніби хатина з казки. З неї долинало клацання верстата, і Мілімані сказала:

— Моя мати тче.

Вона зіскочила з коня перед самою хвірткою, помахала нам рукою і сказала:

— Я така рада, що приїхала додому! Така рада, що приїхала додому, поки не відцвіли яблуні!

Вона побігла стежкою поміж яблунями і зникла в хатині. І зразу ж верстат перестав клацати.

Але нам ще було далеко додому, до Острова Зелених Лук, а я дуже хотів швидше опинитися там, у свого тата-короля. Сто білих коней на чолі з Мірамісом знялися над Пущею, вище за високі гори, й полетіли над хмарами в напрямку Острова Зелених Лук.

Був уже ранок, коли ми досягли мосту Вранішньої Зорі. Він сяяв золотим промінням. Вартові спустили його, і сто білих коней, витягнувши шиї, метляючи гривами, помчали ним, як вітер. Вартові стояли й тільки вражено дивилися на нас. Раптом один із них схопив ріг і засурмив так, що луна покотилася по цілому Острові Зелених Лук. І з усіх хатин почали вибігати люди, ті, що сумували й тужили за своїми

викраденими дітьми. Вони побачили, що діти повертаються на білих конях, що жодне з них не пропало, всі повернулися додому.

Білі коні помчали далі, і скоро ми опинилися біля трояндового садка мого тата-короля. Тут усі діти зіскочили з коней, і до них кинулися їхні батьки й матері. Вони поводилися так самісінько, як сто білих коней, коли побачили, що їхнє лошатко повернулося додому. Нонно теж був тут, і його бабуся, і Їрі з братами й сестрами, і батьки Юм-Юма, і багато інших людей, яких я ніколи не бачив. Вони то плакали, то сміялися, обіймаючи й цілуючи дітей, що повернулися додому.

Але мого тата-короля не було між ними.

Ста білих коней нам уже не треба було, і вони подалися назад до Пущі. Я дивився, як вони бігли луками. Поперед усіх мчало біле лошатко.

Юм-Юм почав розповідати своїм татові й мамі про все, що з нами було, і не помітив, як я відчинив хвіртку до трояндового садка. Ніхто не помітив, що я зник у садку, і добре, що не помітив. Бо я хотів побути сам. Я йшов попід срібними тополями, і вони дзвеніли, як завжди, троянди пахли, як завжди, все тут було таке, як завжди.

І враз я побачив його. Побачив свого тата-короля. Він стояв на тому самому місці, де я його залишив, коли їхав до Пущі й до Країни Чужинецької. Він простяг до мене руки. Я кинувся в його обійми, міцно обхопив його за шию, а він пригорнув мене до себе і прошепотів:

— Міо, мій Міо!

Бо мій тато-король дуже любить мене, а я дуже люблю його.

Того дня нам було весело, як ніколи. Ми гралися в трояндовому садку — я, Юм-Юм, Нонно зі своїми братами й сестрами і решта дітей. Вони побачили курінь, який ми з Юм-Юмом спорудили, і він їм

сподобався. Ми їздили на Мірамісі, і він перестрибував через трояндові живоплоти. Гралися ми також моїм плащем, бо брат Нонно не захотів узяти його назад.

— Адже підшивка на ньому твоя, Міо, — сказав він. Отож ми гралися в хованки. Я надягав плаща навиворіт, бігав поміж кущами троянд, зовсім невидимий, і вигукував:

— Ніхто мене не спіймає! Ніхто мене не спіймає!

І діти не могли мене спіймати, хоч як гналися за мною.

Почало смеркати, і дітям довелося йти додому. Їхні батьки не хотіли, щоб вони так довго гралися першого ж вечора після повернення.

Ми з Юм-Юмом залишилися в курені самі. Коли в трояндовому садку запав присмерк, ми заграли на своїх сопілках.

— Збережімо їх, — мовив Юм-Юм. — І якщо колись розлучимося, то гратимемо собі стародавню мелодію пастухів.

Надійшов мій тато-король, щоб і мене забрати з садка. Я попрощався з Юм-Юмом, і він побіг додому. Попрощався я і з Мірамісом, що пасся біля куреня. Тоді взяв свого тата-короля за руку, і ми теж пішли з трояндового садка додому.

— Міо, мій Міо, ти, певне, виріс, поки тебе тут не було, — сказав мій тато-король. — Мабуть, сьогодні зробимо на одвірку в кухні новий карб.

Ми йшли стежкою попід срібними тополями. Там залягав лагідний присмерк. Над цілим садком нависав блакитний туман. Білі пташки поховалися у свої гнізда. Але' на верхівці найвищої тополі сидів самотою і співав свою сумну пісню Жалібник. Я не знав, про що він міг співати

тепер, коли всі викрадені діти повернулися додому. Але, мабуть, Жалібник завжди має про що співати.

Ген на луках пастухи почали запалювати вогнища. Вони спалахували одне за одним і, мов зірки, ясніли в присмерку. Я чув, як пастухи грали свою стародавню мелодію.

Я і мій тато-король ішли, трималися за руки й вимахували ними. Мій тато-король дивився на мене згори й усміхався, а я дивився на нього знизу й радів, що йду поруч із ним.

— Міо, мій Міо, — казав мій тато-король.

І більше нічого.

— Міо, мій Міо, — казав мій тато-король, поки ми йшли додому смерком.

Потім настав вечір, а за ним ніч.

Я вже давно живу в Країні Далекій. Я рідко згадую той час, коли мешкав на Упландській вулиці. Тільки інколи згадую Бенка, бо він дуже схожий на Юм-Юма. Сподіваюся, що Бенко не дуже тужить за мною. Бо ніхто краще за мене не знає, як важко людині, коли вона тужить за кимось. Але ж у Бенка принаймні є тато й мама, і він напевне знайшов собі нового найкращого Друга. Часом я згадую тітку Едлю та дядька Сікстена і більше не гніваюся на них. Мені тільки цікаво, що вони казали, коли я зник. Чи вони помітили, що мене немає? їм було байдужісінько до мене, може, вони взагалі не завважили, що я зник. Тітка Едля, може, думає, що варто їй тільки піти в парк Тегнера й пошукати, і вона знайде мене десь на лавці. Може, вона думає, що я сиджу на лавці під ліхтарем, їм яблуко і граюся порожньою пляшкою з-під пива абощо. Може, вона думає, що я сиджу там і дивлюся на будинки, де світяться вікна й де

діти зі своїми батьками сідають вечеряти. Може, вона думає так і лютує, що я й досі не повернувся додому з сухариками.

Але тітка Едля помиляється. О, як вона помиляється! На лавці в парку Тегнера немає ніякого Буссе. Він подався в Країну Далеку. Він живе в Країні Далекій, де дзвенять срібні тополі, де вночі пастухи розпалюють вогнища, щоб світили їм і гріли їх, де є хліб, що втишує голод, і де в нього є тато-король, якого він дуже любить і який дуже любить його.

Ось де тепер Бу Вільгельм Ульсон. Він живе в Країні Далекій, і йому там добре, дуже добре у свого тата-короля.